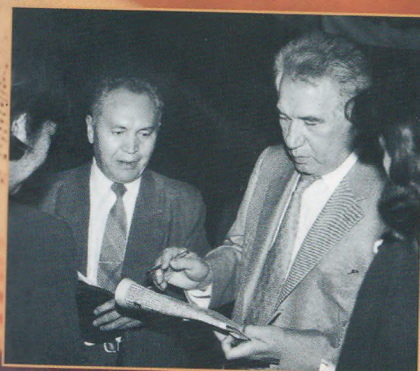

83.3
C 21

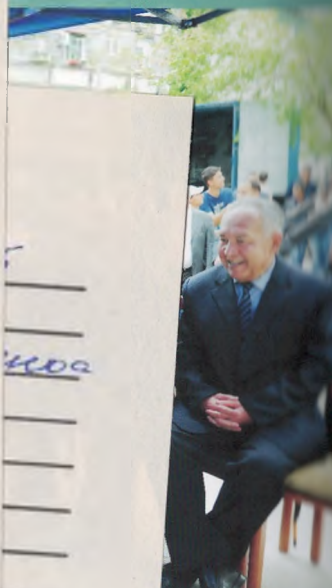
ДЖИЛИКШУНОС

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество предыдущих
выдач

--	--

83.32.157
С-24

ЯХШИЛИКШУНОС

Устоз, олим, публицист, спортсевар, Ёзувчилар,
Журналистлар ижодий уюшмалари аъзоси,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
ёшлар мураббийси, "Олтин қалам" миллий
мукофоти совриндори Сайди Умиров сийратига
чизгилар

Ўзбекистон овози газетаси
таърифиятидан со 679
18.12.2018.

-0775-2

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

Тошкент
GLOBAL BOOKS
2018

УЎК: 821.512.133(575.1)(092)
КБК: 83.3г(5Ў)
С 21

**Тузувчи, дебоча ва фаслларга сўзбоши
муаллифи:**
Ҳалим Саидов, филология фанлари номзоди

**Масъул муҳаррир: Нилуфар Намозова,
филология фанлари номзоди**

Яхшиликшунос (Устоз, олим, публицист Сайди
Умиров сийратига чизгилар) / Тузувчи Ҳ.Саидов.
— Тошкент: «Global books», 2018. — 96 б.

УЎК: 821.512.133(575.1)(092)
КБК: 83.3г(5Ў)

ISBN 978-9943-4926-4-6

© «GLOBAL BOOKS» нашриёти, 2018.
© Ҳалим Саидов, 2018.

ДЕБОЧА

Азиз китобхон!

Машҳур сўзшунос Файбуллоҳ ас-Салом таниқли олим, моҳир публицист, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, "Олтин қалам" миллий мукофоти совриндори, Ёзувчилар, Журналистлар уюшмалари аъзоси Сайди Умиров ҳақида "Яхшиликшунос" сарлавҳали мақола ёзганди. Аввало, Сайди аканинг устози, у топиб айтган, яратган СЎЗ ҳурмати, қолаверса, шу сўзга муносиб яшаётган ИНСОН қадри учун қўлингиздаги мўъжаз рисола шундай номладик.

Раҳматли домламиз, бетакрор олим Файбуллоҳ ас-Саломнинг ўша дилномасида қуйидагича армон ҳам бор эди: "...дунёнинг ишлари қизиқ. Бўзчи белбоққа ёлчимайди, деганларидай, С.Умировнинг ўзи, унинг яхши инсоний хислатларию ишчанлик қобилиятини очиб берадиган бирон мақола ва очеркни кўрмадим". Қизиқ ҳолат. Журналистика факультети ва айнан ёзишга ўртададиган домлалар тўғрисида жуда оз ёзилади. Нега, дейсизми? Билмадим. Ўз вақтида Очил Тоғаев ҳақидаги мақоламини чиқаришим қийин кечган. Таҳририятларда иккиланиброқ қарашадими-ей. Хуллас, устоз Файбулла ака айтиб кетган халқнинг ўша гапини такрорлаб қўя қоламиз — "бўзчи белбоққа ёлчимайди".

Эзгуликнинг эса кечи бўлмайди. Қўлингизда унинг исботи — кўпчилик томонидан ёзилган катта очерк. Сайди акани яқиндан биладиган, у ҳақда сўз айтадиган минглаб шогирдлари бор. Шу боис рисола тайёрланаётгани ҳақида эълон бермадик. Жараёнда Аллоҳ дуч қилган, ёдга солган устоз ва ҳамкасбларга мурожаат қил-

дик. Сайди Умиров ҳаёти, ижоди ва серқирра фаолияти ҳақида ўз фикрларини айтишди, ёзиб олдик, баъзилар қоғозга тушириб беришди. Дилномаларни тўрт фаслга бўлиб, тартиб бердик.

Ушбу катта очерк ёзувчиларининг барчаларига сазимий миннатдорчилигимизни билдирамиз!

Биринчи фасл

МУРАББИЙ МЕҲРИ

Бу чархи дунда яшаган, яшаётган ва яшайдиган ҳар бир инсон бетакрордир. Лекин сизга учраганларнинг ҳар бирига ҳам кўнглингиздан жой беравермайсиз ёки улар ҳам сиз каби ҳаракатда бўлади. Сиз ўзингиз учун уларни кашф этасиз, улар эса сизни ўрганади.

Устоз Сайди Умировни илк бора журналистика факультетининг кўпчилик талабалари қатори пахта мавсумида, кенг далаларда яқиндан таниганман.

Устоз иқтидори йилт этган талабани қўллаб-қувватларди. Меҳнат куни тугагач, кечки овқатдан сўнг уюштирилажак ижодий кечаларда талабалар шеърларини эшитар, яхшиларини йиғиб газета-журналлар таҳририятларига етказар, арзийдиганлари чоп этиларди. Сабоқдошларимизнинг радиода майин мусиқа фониди ўқилган туркум шеърларини кассетага ёздириб келгани, ётимиз(барак)да уйқу олдидан "Романтика" магнитофониди қўйиб бергани ҳамон ёдимда.

Таниқли журналист, шоир ва ёзувчилар билан гулхан атрофидаги учрашувларда айтиладиган ҳар бир ибратли сўз биз — бўлғуси журналистлар фикрининг ривожланишига туртки берарди. Шундай давраларда Сайди аканинг ўрни алоҳида бўларди. Гоҳ бирор журналист ижодининг бетакрор қирралари ҳақида гапириб талаба-журналистларга сабоқ берар, гоҳида ўша даврнинг машҳур футбол шарҳловчилари Николай Озеров ёки Котэ Махарадзе образига кириб, даврани қизитарди.

Факультетда ўқишни эндигина бошлаганлар юқори курс талабаларидан қайси домланинг маърузаси фойдали эканлигини суриштиришар ва бунда ҳар бир дом-

лага ўзига хос баҳо бериларди. Улар Сайди аканинг маърузасини тинглаш ва у берган адабиётларни, албатта, ўқиш кераклигини таъкидлашарди. Бу устознинг ҳар бир давр журналистикасини мунтазам кузатиши, ўрганиши, яхшиларини саралаб талабаларга илиниши, домлалар тилида айтганда, маърузасининг мисолларини, адабиётлар рўйхатини доимий янгилаб бориши билан кўзга ташланарди. Вақти келганда биз ҳам анъанага кўра кейинги курсларга устоз ҳақида ана шу маълумотларни етказдик.

Сайди ака — талабаларнинг ҳақиқий дўсти. Имкони борича улардан ёрдамни аямайди. Бунининг жуда кўп шогирдларидан эшитганман.

Ўз даврида меҳмон ижодкорларга ноқулай саволлар бериб, шов-шувга сабаб бўлиб, факультетдан чиқарилган, устознинг кўмаги билан яна талабаликка тикланиб, бугун ҳаётда ўз ўрнини топган уч оғайни ботирлар фикрини ўқиб кўринг:

"Сайди Умр домла ўзида мужассам этган фидойилик, каттага ҳам, кичикка ҳам бирдек эътибор, тўғрисиқлик, ўз шогирдларини ҳамиша тушуна билиш ва ҳимоя қилиш каби фазилатлар ҳамма мураббийларга ҳам насиб этавермайди. ТошДУ журналистика факультетиде ўқиб юрган пайтларда Сайди Умр домла факультет раҳбари эди. Домлага энг муносиб таъриф — ДЎСТ. Ўша йиллар устозга энг кўп ташвиш келтирган биз бўлсак керак... Домла бирор марта бизга бўлган меҳрини, самимиятини ўзгартирмади. Ана шунда билдикки, УСТОЗ бўлиш, ДЎСТ бўлиш учун нақадар бағрикенглик, олийжаноблик керак экан. Олимлик ва одабийлик ҳақида гапиришнинг ҳам маъносига кўпроқ тушуниб етдик". (Б.Пирнафасов, Ф.Арзиев, А.Шойимов. Талабаларнинг катта дўсти// "Адолат" газетаси, 1998 йил, 13 феврал).

Камина ҳам УСТОЗнинг бундай МЕҲРИ, ДЎСТлигига кўп бора дуч келган. Улардан бирини эсласам. ТошДУ журналистика факультетини тугатиш арафасидамиз. Якуний давлат имтиҳонини топшириб, факультет фоесида баҳоларимиз эълон қилинишини кутяпмиз.

Имтиҳон бўлиб ўтган аудиториядан Сайди ака шитоб билан чиқди-да, "Ҳалимжон, бир дақиқага келасизми", дея мени ўзи томон чорлади. Юзида жаҳли чиққанда пайдо бўладиган қизиллик.

— Ука, биз домлаларингиз анча тортишдик, диплом ишингиз аъло эди, афсуски, давлат имтиҳониде баҳонингиз тўрт бўлиб қолди, ука. Сиз, хафа бўлманг, ҳўпми, — деди юпатиб.

Ерга урса, осмонга сапчийдиган давримиз, қолаверса, истиклол арафасиде вужудга келган эркин муҳит эмасми, ўқиш жараёниде курсимизга сабоқ берган, тўғрироғи, бера олмаган бир неча домлани "дарсдан қувган" биз талабалар учун бу табиий ҳол эди.

— Домла, раҳмат сизга, лекин тўрт ҳам ёмон баҳо эмас-ку, асосийси, ёзишни ўрганиб олдик-ку, қўяверинг, — дея гўё тўрт олган Сайди ака-ю, юпатган бўлиб, "доно"лигимни кўрсатганим бор гап.

— Сиз, барибир, Беҳбудий ҳақидаги диплом ишингизни номзодлик ишига айлантиришингиз керак, — дея устоз яна шитоб билан аудиторияга кириб кетганди. Ўшанде амалиётга ошуфта бўлиб, ўқишни "беш" баҳога битириш келажакде аспирантурага кириш учун енгиллик бериши ҳақида ўйлаб ҳам кўрмаган эканмиз. Аммо Сайди ака комиссия аъзолари билан каминанинг беши учун курашгани замириде фақат талабани ҳимоя қилиш эмас, бошқа эзгу мақсад ҳам бўлгани ҳақида кейинги фаслда алоҳиде тўхталамиз.

Сайди ака ҳозир ҳам шундай. Имкони бўлди дегунча талабаларга яхшилик қилишга ошиқади. Домла, талаба ва раҳбарият ўртасиде жарлик пайдо бўлса, уларни бирибига боғлаб, кўприк вазифасини ўташдан қочмайди. Бир кўприкки, меҳр билан елка тутади, ҳеч нарсе таъма қилмайди. Максималист талабани ҳаётнинг тўғри ўзанига солишга ҳаракат қилади, домлаю раҳбарларни, ёшларни тушунишга чорлайди.

Сезган бўлсангиз, илк фаслимизде устоз Сайди Умировнинг педагогик маҳорати, мураббийлик меҳри ҳақида унинг дўстлари, шогирдлари фикр юритадилар.

Саъдулла ҲАКИМ,
Ўзбекистон Журналистлар
иждодий уюшмаси раиси

УЛУҒ ЁШЛИ ЙИГИТ

Мен машинадан тушиб, кучоқ етмас саккизта устунли салобатли бинога ўрмалаб кетган кенг зинапоялар оша киравериш эшигига назар соламан. Бу бино ўша машҳур "Навоий—30" деб аталувчи иморат. Шу асно ён томондаги зиналардан ўрта бўй, оқ оралаган сочларини орқага тараган киши, ҳеч ёққа қарамай, шитоб билан эшикдан кириб кетади. Мен ҳам ичкарига қадам қўяману, салом-аликдан сўнг, махсус либос кийган қоровуллардан "Ҳозиргина улуғ ёшли бир йигит кириб келдимиз?", — деб сўрайман. "Ҳа, — дейишади улар кулимсираб. — Чопқиллаб чиқиб кетдилар".

Қирқдан зиёд зинани босиб, учинчи қаватга кўтариламан. Шу қаватда Журналистлар иждодий уюшмаси жойлашган. Ҳеч ким йўқ. Узун йўлакда ҳам одам қораси кўринмайди. Хонага кираману, одатдагидек, ишга шўнғийман. Кўп ўтмай, эшик очилади.

"Саъдулла, яхшимисиз", — деган овозга пешвоз чиқаман. Кучоқлашиб кўришамиз. — "Жаҳон адабиёти"га бир нарсa берган эдим. Кейинги сонидa чиқар экан. "Хуррият"га кирдим. Ўқтамга мақола қолдирдим. Сурхондарёдан ёзиб келдим. Ҳей, бир ўзгаришлар. Қойил, дейсан. Ҳаммасидан 3 августдаги учрашув зўр бўлди-а! Президентимизнинг ҳар бир гапи мағизли, ҳар бири юракни жизиллатадиган гаплар. Шу ёшга чиқиб бундай учрашув бўлганини билмайман. Ўзим ҳам умримда бун-

дай катта йиғинда қатнашмаганман, Таассуротларимни ёздим. "Адабиёт ва санъат" газетасида чиқди. Ўқидингизми? Сизники ҳам бор экан. Яхши ёзибсиз.

Саъдулла, қаранг, журналистларга бунақа эътибор бўлган эмас. Мен эслолмайман. Энди енг шимариб ишлашимиз керак. Ўшанда, мен ҳам сўз сўрасамми, дедим. Улгурмай қолдим. Айтадиган гапларим бор эди".

Кейинчалик у кишининг мана шу "Айтадиган гапларим бор эди", деган сўзлари анча вақт хаёлимда айланиб юрди. Айтар гапи бор бўлиш қандай яхши! Ахир, айтар гапи бор одам ҳамиша элга интилади, кўнглидагини кўпчиликка айтгиси келади. Ижоддан, изланишдан тўхтамайди. Ижоддан бошқа нарсa хаёлига ҳам келмайди.

Мен бир гал сўраганман: "Устоз, шу ёшдаям чопқиллаб, ёзиб-чизиб юрасиз. Талабалардан айрилмайсиз. Сизни доим хушчақчақ кўраман. Сири нимада?". У киши шундай жавоб берган: "Сирини билмадим у мен шу майда-чуйдага эътибор бермайман. Бировлар ҳар нарсaга инжиқланиб, ўтган нарсаларга ўралашиб юради. Ўтган ўтди, эртани ўйлаб яшаш керак-да. Олдинда қанча катта ишлар турибди. Шахматингиз борми? Илгариги ишхонангизда бўларди. Бир қўл кўрардик-да. Мен ҳозир "Оббо мен-эй!" деган даражада кучайганман. Бўпти, кетдим. Сафар Остоновга бир учрашишим керак".

Хуллас, у киши қандай шитоб билан кириб келган бўлса, шундай шошиб чиқиб кетди. Мен эса, устознинг юзлаб шогирдларидан бири, "улуғ ёшли бу йигит"ни ҳавас билан кузатиб қоламан ва тилак қиламан: юзларга кириб юринг, устоз Сайди ака!

Акбар НУРМАТОВ,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети Халқаро журналистика
назарияси ва амалиёти кафедраси мудир,
филология фанлари номзоди

ТАЖРИБАЛИ ПЕДАГОГ

Домла Сайди Умиров ҳақида гапирганда, аввало, у кишининг педагогик, устозлик фаолияти кўз ўнгимга келади. Йигирма йилдирки, бирга ҳамкорлик қилиб келамиз. Домладан устозликнинг жуда кўп сир-асрорларини ўрганиб келмоқдамиз.

Сайди ака дарсга жуда масъулият билан ёндашади. Мўътабар ёшга киришига қарамасдан ўз вақтида машғулотга киради. Ўз устида ишлашдан чарчамайди. Маърузаларига янгиликларни мунтазам киритиб боради. Замон билан ҳамнафас, бўлиб ўтаётган воқеа-ҳодисалар, ўзгаришларни назарда тутиб машғулотларни ташкил этади. Тўғри, домлада катта ҳаётий, педагогик тажриба бор, лекин шунга қарамасдан у ўрганишдан тўхтамайди. Ҳатто, бошқа ҳамкасблар юраги дов бермаган янги фанни юкласангиз ҳам уни тезда ўқиб-ўзлаштириб олади.

Яна бир эътиборли жиҳат — домла ҳеч қачон талаба билан конфликтга бормайди. Улар билан ҳақиқий устозлик мақомида туриб муомала қилади. Шу билан бирга талабаларга бағрикентлик билан муносабатда бўлади, уларни ўзига тенг кўради. Бирор талаба бунинг баъзан суиистеъмол қилганда ҳам хафа бўлмайди, кек сақламайди. Бировга қаттиқ гапириб, жаҳл қилмайди.

Сайди ака оддийгина шахмат ўйнаётганда ҳам айна ўзи тушиб қолган ҳолатни жуда чиройли иборалар билан тасвирлайди. Бу ҳам одамга ибрат ва жўшқинлик

беради.

Кафедра иши жараёнида гоҳида ўткинчи муаммоли вазиятлар бўлади. Шундай пайтларда ёш ўқитувчиларга доимо тўғри йўл кўрсатиб келмоқда. Ўқитувчилар ўртасида, ўқитувчи ва талабалар ўртасида турли конфликтлар келиб чиққанда, комиссия аъзоси сифатида адолат билан муаммони чиройли тарзда бартараф этишга ўзининг беминнат ҳиссасини қўшади.

Улуғ ёшингиз муборак бўлсин! Барчамизга яна узок йиллар устозликда ўрнатилган бўлиб юринг!

Чори ЛАТИПОВ,
"Қишлоқ ҳаёти" газетаси бош муҳаррири,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган журналист

ШОДЛАНИБ МЕҲНАТ ҚИЛАЁТГАН УСТОЗ

Сайди акадан, аввало, ҳаётни севишни ўрганишимиз керак. Бу одам атрофидагиларга яхши кайфият улашади. Таҳририятга келганларида чарчоқ ўрнини хуш кайфият эгаллайди, ақлий меҳнат — ўқиш, ёзиш, таҳрир жараёнида тиришган пешона жойига қайтади, чимирилган қошлар ёйилади.

Бошқа жиҳатдан, меҳнат қилиб чарчамасликни ҳам Сайди акадан ўрганишимиз керак. Меҳнатдан толиқиб қолдим, юзакироқ қилиб бажариб қўяй, деган ўй йўқ унда. Ишчи кайфиятни қувноқ кайфият билан қориштириб юрадиган одам. Шунинг учун ишда самара ҳам, сифат ҳам бор, кўнгилда кайфият ҳам соғлом. Устознинг шогирдларини сўрасангиз ҳисобига етмайсиз, дўстларини сўрасангиз ҳам ҳисобига етмайсиз, ҳамфикр-

ларини сўрасангиз ҳам ҳисобига етмайсиз.

Журналист ёки адабиётшуносларнинг фикрига одамларнинг эллик фоизи қўшилса, қолган эллиги унга қарши бўлиши табиий ҳол ҳисобланади. Лекин Сайди акага катта фоиз доим фикрдош бўлади. Негаки, у жамиятга, яхшиликка фикрдош одам. Мен ҳам у кишини, гарчанд қўлимга қалам тутқазиб сабоқ бермаган бўлса-да, ўзимга устоз деб биламан. Шу кунларда ҳам маслаҳат сўраймиз, фикрини айтади. Баъзида мавзу айтмиз, тез кунда ёзиб келади. У ёшларимизга нисбатан ижрочи роқ ҳам. Хулласи калом, устоз ажойиб ҳислатлари билан барчамизга намуна, жамият ривожига муносиб ҳисса қўшиб келаётган маърифатли инсон сифатида ибрат бўлиб юрибди.

Сайди ака ҳаммамиз ҳавас қиладиган ёшда! Соғлик-саломатлик, ижодларига барака тилайман.

Фармон ТОШЕВ,
"Зарафшон" ва "Самаркандский вестник"
газеталари бирлашган таҳририяти бош муҳаррири

ДАРСИ МУЛОҚОТГА АЙЛАНДИГАН ДОМЛА

Яқинда журналлардан бирида таҳририятга эндигина ишга кирган қизнинг мақоласи берилибди. Имзосининг остида "журналист" деб ёзилган. Эҳтимол, у мўъжизавий иқтидор соҳибасидир, аммо... Тасодифий ёки навбати билан мусаҳҳиҳ, мухбир, катта мухбир, бўлим мудири, масъул котиб, бош муҳаррир ўринбосари, бош муҳаррир бўлиш ҳам мумкин. Бироқ, журналист штат бирлигидаги вазифа ёхуд унвон эмас. Унга маҳоратни

ошириш ва имзо билан танилиш орқали эришилади.

Сайди Умиров журналист деган номни олиш учун ярим асрдан ортиқ тер тўкади. У киши бирорта таҳририятда узоқ йил муқим ишламаган бўлса-да, лекин фаолияти давомида журналистикага айрим нашрлар раҳбарларидан кўп ҳисса қўшган инсон — олим. Ўзи қатнашган ҳар бир тадбирдаги жараён ҳақида долзарб мақола ёзади. Ёзувчилар ёки журналистлар ижодий уюшмаси йўлланмаси билан жойлардан тайёрлаб келган мақола ва эсселари, очеркларини тўпласа, ҳар бири битта китоб бўлади.

Сайди Умиров мени (бошқа ҳамкасбларимни ҳам) ўзининг дарсларига таклиф этади. Ҳар бир сабоқ жонли мулоқотга айланиб кетади. У киши аудиториядаги сабоқ билан чекланмайди. Гоҳи шогирдлари таклифи бўйича, гоҳида эса ўз ташаббуси билан минтақалардаги таҳририятларга ташриф буюради. Ўзи бир вақтлар таҳсил берган журналистлар ишини синчковлик билан ўрганиб, керакли бўлган маслаҳатларини беради.

Мисол учун, бизнинг даргоҳга — Самарқанд вилоят "Зарафшон" ва "Самаркандский вестник" газеталари таҳририятига 2017 йилда беш марта ташриф буюрди. Семинар ва китоб тақдимотларида иштирок этди, одатига кўра, газетамизга уч-тўртта мақола ҳам ёзиб берди. "Ўзбекистон матбуоти" журналинда Самарқанд журналистика мактаби тўғрисида ёзган мақоласи биз учун устоз эътирофидир. Раҳмат!

Сайди ака ҳақида кўп ва хўп ёзиш мумкин. Яхшиси, азиз китобхон, 80 ёшида ғайрати жўшиб турган бу инсоннинг дарсига кириш ёки таҳририятингизга таклиф этиб пурмаъно сабоғидан ҳам, суҳбатидан ҳам ҳузур қилинг. Энг муҳими, ватанпарвар, шогирдпарвар ва касбини севувчи ҳамкасб қандай бўлиши кераклигини ёрқинроқ тасаввур этасиз.

Абдуғани ЖУМАЕВ,
фоторассом, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган маданият ходими

ҲАМОН ЎРГАНИШИДАН ҲАЙРАТДАМАН

Сайди ака серқирра устоз, олим, ижодкор. ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультетида талабаларга сабогини, вилоятма вилоят юриб публицистик асар ёзишни тўхтатмайди.

Саксон ёшини нишонлаётган бу инсоннинг ҳамон ўқиб, изланиши, хусусан, фотожурналистика соҳасини ўрганишга киришганини кўриб, тўғриси, ҳайратда қолмоқдаман. Билсам, унга фотожурналистика курсини талабаларга ўтишни топширишибди. Фотографияни тушуниш, бадий фотографиянинг ўзига хосликлари, фотожурналист маҳорати бўйича мен йиққан барча китобларни бирма бир олиб, ўқиб-ўрганиб келади. Суҳбат қурамиз, гапириб беради, баҳслашамиз, уни эшитиб бир хурсанд бўламан, бир хурсанд бўламан. Биргалашиб фотокўргазмаларга борамиз. Бугунги фотожурналистлар ижодий ишларининг ижобий жиҳатларини ва, албатта, хатоларини ҳам у ерда муҳокама қиламиз. Баъзи фотоижодкорларимизнинг камчиликларидан, безътиборликларидан ранжиб, орийтим кўзиб, гапириб қўйиб, "танқидим билан бировларни хафа қилиб, нима қилдим, зарилми шу менга", десам, "Абдуғани, Абдулла Қаҳҳор танқиди бўлмаганда ўзбек адабиёти бунчалик ривожланмасди, шу боис ҳар бир соҳа вакиллари тартибга чақириб турадиган ўз Қаҳҳори бўлиши керак, акс ҳолда юксалиш бўлмайди", дейди. Рост айтади. Фотожурналистиканинг сирларини, соҳа дарғалари асарларини кўпчилик фотожурналистлардан кўра Сайди ака ўрганиб, билиб турибди. Мунтазам ўқиб, ўрганишни

худо юқтирган экан бу инсонга. Камина ижоди ҳақида учта мақола эълон қилибди. Кутмаган, айтмаган эдим, хурсанд бўлдим, билиб ёзибди.

Айни пайтда ҳам битта ажойиб китобим у кишининг қўлида. Ўқиб, ўрганиб ўргатишдан тўхтаманг, умрингизга барака тилайман.

Беруний АЛИМОВ,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети тадқиқотчиси

ТАҚДИРНИ БЕЛГИЛАГАН ТАВСИЯ

1993 йил 17 декабрь. Бу кунни ҳозиргача тўлқинлашиб эслайдиган ҳамкасбларимиз кўп. Чунки айнан шу кун 11 нафар журналист Ўзбекистондан Ҳиндистонга қарийб ярим йиллик муддатга малака ошириш учун сафарга отланишди.

Мустақилликнинг дастлабки йилларида Ҳиндистон оммавий коммуникация институти (ИМС)га бир гуруҳ ўзбек йигитларининг ўқишга кетиши — ўша даврдаги миллий журналистика мактаби учун оламшумул воқеа бўлган эди.

Кейинги чорак аср давомида журналистика таълими соҳасида ИМС ва Ўзбекистон ўртасида ҳамкорлик алоқалари яхши ривожланди. 1993 йилдан бошлаб мазкур институтда 50 нафардан зиёд ўзбекистонлик журналистлар "Янгиликлар агентликлари журналистикаси" (News Agency Journalism) ўқув курсларини тамомлаб қайтишди. Улар бугунги кунда республикаимизнинг етакчи оммавий ахборот воситалари, вазирлик ва идораларда самарали хизмат қилишмоқда.

Айтиш керак, биринчи маротаба мазкур курсга асо-

сан профессионал журналистлар танланган бўлса-да, уларнинг орасида биз, яъни ўша пайтдаги Тошкент давлат университетининг журналистика факультети талабалари ҳам бор эдик. Тўғриси, қувончимиз ва ҳайратимизнинг чек-чегараси йўқ эди.

Каминани ушбу курсларга шахсан деканамиз — Сайди Умиров тавсия қилганлар. Шу туфайли мен у кишидан бир умр қарздорман. Тўғри-да, эндигина журналистика оламига қадам қўяётган ёш болага ҳам оқ йўл тилаб, ҳам машаққатли касбга нисбатан меҳр ва ишонч уйғотишнинг ўзи бўладими...

Устознинг берган ана шу тавсияси том маънода профессионал фаолиятим ва тақдиримга таъсир ўтказган. Ҳиндистон сафарига берилган оқ фотиҳа кейинчалик қатор журналистик ва дипломатик вазифаларда ишлашимга, қолаверса, Европа, Осиё ва Африканинг 20дан зиёд мамлакатига боришимга замин яратган.

Мана, дунё чархпалаги айланиб, бутун яна домла билан биргамиз, бир аҳил жамоада меҳнат қилаяпмиз.

Сайди Умиров нафақат талабалар, балки биз каби ўқитувчи-тадқиқотчилардан ҳам ўз маслаҳат ва тавсияларини аямайдилар.

Бахтимизга омон бўлинг, устоз!

ДАРС ЖОЙИДАН РЕПОРТАЖ

Шинам аудиторияда сабоқ кетмоқда. Ҳушёр бир сукунат чўмган. Пашшанинг гингиллаши момақалдироқ гумбурлашидек эшитилади. Талабалар бутун вужудлари кулоқ бўлиб устознинг ваъзини тингламоқда, муҳим ўринларини дафтарларига қайд этиб қўйишмоқда. Бу машғулоти юқори пардаларда қўнғироқ жаранглагунча давом этади. Соҳасининг пири бўлиб кетган устоз гапни нимадан бошлаб, қандай тугатишни роса чамалаб ол-

ган. Бунга ўзича "композиция" дейди. Мазкур тушунча алоҳида сабоқ сифатида талабаларга ҳам ўргатилади. Ахир улар фақат назария билан қуроқланиб қоладиган кишилар эмас, балки ўрганганлари асосида ижод қиладиган соҳа мутахассиси. Қолаверса, айнан шу хусусият касбнинг асосий белгиси ҳисобланади. Олим назарияни билим сифатида сақлайди, журналист эса назария билан қуроқланиб, ижод қилади. Маърузада давом этар экан, тингловчиларни бир қур назардан ўтказиб, устознинг кўнгли ҳаприқиб кетади. Талабалар ҳам чакки эмас, кўпларининг биринчи китоблари аллақачон нашр этилган ёки исми шов-шувли чиқишлари билан тилга тушган. Шогирдлар камоли устознинг бахти-да. Шуларни ҳаёлдан кечириб, устоз пардани яна ҳам баландроқ олади, жаҳон журналистикаси тарихидаги энг илғор тажрибаларни "майдонга тушириб", талабалар қизиқишини баттар орттиради. Сабоқ шу тахлит давом этади.

Устоз Сайди Умировни мен шунақа "турмуш тарзи"-да тасаввур қиламан. Балки бул зот билан илк учрашувим дорулфунун аудиториясида рўй берганиданми, устоз доим талабаларига сабоқ берадиган алфозда муҳрланиб қолган. Ҳолбуки, кейинчалик ҳаёт кўрсатди — Сайди Умиров фақат мударрис эмас, ёзувчи-публицист, жамоат арбоби, таълим ташкилотчиси, ёшларнинг севимли мураббийси ҳам экан.

Устоз эсдаликларининг бирида: "Журналистика факультети ўқитувчиси илм, ижод, мураббийликни бирга қўшиб олиб бормоғи ҳам фарз, ҳам қарз, айтганингни ўзинг амалда кўрсатиб берсанггина талаба сенга ишонади. Бирор чолғу асбобини чалолмаган кишининг муסיқа билим юртида ишлаши, копток тепишни билмайдиган одамнинг футбол тренери, сузишни билмайдиган одамнинг сузишдан йўриқчи (инструктор) бўлиши шубҳали". Нақадар адолатли эътироф, қолаверса, ўзига

0775

ишонган ва ўзига нисбатан талабчан мутахассиснинг иқрори. Шубҳасиз, Сайди ака биринчи тоифага мансуб, аммо ул зотнинг қолган икки тоифа, айниқса, учинчи тоифага хос "одам"лар билан ҳам бир умр ишлаб келганини тарозига қўйсак, бундай очиқ эътироф, мардлик қанчадир таъналарга, фитналарга, "қўз остидан тешиб юборгудек" қарашларга сабаб бўлганини ҳам тасаввур қилиш қийин эмас. Ахир ҳеч бир каззоб (ўз соҳасига номуносиб шахсни шундай аташ шаккоклик бўлмаса керак) ширин луқмасидан осон ажраб қолишни хоҳламайди, қолаверса, танда қўйиб олган иссиқ жойини "қурбонсиз" бўшатиб қўймайди.

Шуниси эътиборлики, домланинг факультет(лар)даги фаолияти майда-чуйда иззатталабликлардан юқори, улуғвор ва саховатли кечган. Унинг маърузаларидан кўпчиликнинг касбий малакаси шаклланган бўлса, ҳаётий ўғитлари орқали яшаш илмидан сабоқ олган, тўғри йўл-йўриқлари мақсадга эришишнинг ишончли воситаларини топишда асқотган.

Ҳар бир соҳанинг ўз хосликлари бўлганидек, журналистиканинг, журналистика факультетининг ҳам сирсиноатлари мавжуд. Агар бўлажак касб соҳиби ҳам, унда сабоқ берадиган устоз ҳам ана шу "сир"ни тушуниб етмаса, умумий хорга қўшила олмайди. Бу соҳа тинимсиз тарашлаб туриладиган ва фақат асил ўзагигина қоладиган савр дарахтига ўхшайди. Жараён мана бундай: кўплар "журналистика" сўзининг жарангига учиб" (устоз Очил Тоғаев ибораси) бу соҳага қадам қўяди. Кириш имтиҳонларидан ўтади ҳам, аммо дастлабки сабоқларданоқ хатосини тушуниб, факультетни тарк этади. Бу жараён охирги курсгача давом этади. Қўлга диплом теккач ҳам айримларнинг ишлаб кетиши қийин кечади. Ишлаганлар қаторидан ҳам маълум қисмининг юлдузи ёрқин порлайди. Бу шафқатсиз "пирамида" устоз Сайди Умировга

тажрибадан ёд бўлиб кетган. Ва вақтида берилган тўғри йўналиш баъзиларнинг умрини бекорга совурилишининг олдини олиши ҳам айна ҳақиқат. Бироқ умидли дунё, шундай пайтда домла шогирдларига бу соҳа тинимсиз ўқиб-ўрганишни талаб қилишини, бунинг учун филнинг кучи, тоғнинг сабри лозимлигини ҳам қатъий таъкидлайди. Бугунги кунда миллий журналистикамизда фаолият кўрсатаётган ходимларда ушбу эслатишлар касб йўриқномаси бўлиб қолган ва унга амал қилганлар юқори марраларни забт этиб боришяпти.

Сайди акага кўплаб устозларимиз орзу қилган толе насиб этди (бу ҳам Яратганнинг инояти), меҳнатлари қадр топди, кўплаб китоблари нашр этилди. Бугунги кунда миллий журналистикамизнинг чинакам корифеи мақомига сазовор бўлди. Шуниси эътиборлики, ўз маслагига содиқ қолган устоз донишманд мударрис бўлиш билан бирга ижодкорликда ҳам талабаларга ўрнак бўлиб келмоқда. Яқинда "Хуррият" газетасида эълон қилинган Навоий иқтисодий зонаси ҳақидаги "Юксалишнинг алп одимлари" очеркини ўқиб, ҳали устоздан ўрганадиган нарсаларимиз кўплигига амин бўлдим. Таҳлилий-иқтисодий йўналишдаги очеркда журналистика назариясида жамланган қоидаларнинг амалдаги истифодаси ўз аксини топган, мужассамлашган. Шу маънода уни ўқув қўлланмаларига киритиш мумкин. Ёки дунё миқёсидаги машҳур зот Чингиз Айтматов ҳақидаги тадқиқотларининг энг нуфузли нашрларда эълон қилиниши нафақат устознинг, балки журналистикамизнинг ҳам ютуғи. "Сайёравий тафаккур адиби" тадқиқоти билан устоз шогирдларига писанда қилаётганга ўхшайди: "Сизлар ҳам Чингиз Айтматовдек бўлинглар, шунда мен сиз ҳақингизда мақола ёзаман". Эзгу тилаклар ижобат бўлиб қолиши ҳам узоқ эмасдир, негаки, бугунги кунда кўплаб қаламкашлар мустақил давлатимиз равнақи йўлида му-

носиб хизмат қилмоқдалар.

Аудиторияда сабоқ давом этмоқда. Бугун янги мавзу. Устоз ҳам янгича усул қўлаган. Ўртага савол ташланади: "Айтинг-чи, корреспонденция нима?" Кимдир "Кичик мақола" деб жавоб қайтаради, бошқаси эса бадиий тус беради "Мақоланинг укаси". Иштибоҳ пайдо бўлади ва устоз заргарона назар билан бу икки жанрнинг фарқини тушунтириб беради. Устознинг фикрича, назарий тайёргарлик, бу — аккумуляция қилинган энергия. Машинанинг бензини қанча кўп бўлса, у шунча узоқ йўл босади — устоз хулосасининг халқона талқини шундай. Сайди Умировнинг шогирдларини доим ўқиш-ўрганишга, изланишга чорлаши шундай мантиққа асосланган. Устознинг ўзи эса тўлишган бир даражада. Энди умрнинг ушбу фаслида илм-билим билан бақамти ҳаётини тажриба, яхшилар ибрати, келажакка ишонч ва яна бошқа омиллар энергия манбаи бўлиб турибди. Бу манбанинг доим тўлишиб, узоқ йиллар дилларга нур улашишини истаймиз.

**Камоли эҳтиром билан, талабангиз
Ҳаким САТТОРИЙ**

Иккинчи фасл

ОЛИМНИНГ ИЛМГА ДАЪВАТИ

Ёдингизда бўлса, биринчи фаслда Сайди аканинг якуний давлат имтиҳонидан бир талаба олган "тўрт" баҳодан норизо бўлиб, ҳамкасблари билан тортишгани ҳақида ёзган эдик.

Университет таҳсили даврида ҳам ишлаб юрганимиз боис, ўқиш тугагани билинмади, амалиётга шўнғиб кетдик. Орадан уч ой ўтар-ўтмас домла каминани излаб "Оила ва жамият" газетаси таҳририятига кириб келди.

— Ука, факультетимиз учун аспирантурага ўрин ажратишди. Сизни таклиф қилгани келдим. Диплом ишингиз мавзусини кенгайтиринг, тадқиқотни давом эттиринг. Қатағонга учраган боболаримиз хизматини сизларга ўхшаган ёшлар илмий жиҳатдан асослаб, кўрса-тиб беришлари керак.

"Илмдан кўра амалий журналистика кўнглимга кўпроқ ёқади" сингари гапларим унчалик ишончли чиқмади шекилли, домла "иккаласи билан ҳам шуғулланаверасиз", деди-да суҳбатга нуқта қўйди. Хужжатларни тайёрланг, деди. Расмийчиликка нўноқлик қилдим чоғи ўзи ёрдам берди. Имтиҳонларни қандай топшираётганимни суриштириб турди... Қисқаси "Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг публицистик ва муҳаррирлик фаолияти" мавзусидаги диссертациянинг дунёга келишида устозлар Маҳмуд Саъдий, Бойбўта Дўстқораев қаторида Сайди Умировнинг ҳам хизмати беқиёс деб биламан. Ваҳоланки, у собиқ талабаси ишлаётган таҳририятга келиб, аспирантурага хужжат топширишга кўндириши шарт эмасди. Қолаверса, Беҳбудий ҳақидаги диплом иши совет мафкураси сабаб маърифатпарвар боболарнинг ҳаёти ва ижодига паст назар билан қараган, дарсларида бот-

бот ўзининг шундай муносабатини кўрсатган бошқа бир домламизга қарши ўлароқ, таъбир жоиз бўлса "қаслма қасд" ёзилган бўлиб, келажакда уни диссертацияга айлантириш мақсади йўқ эди.

Лекин шу ўринда устоз фақат талабани эмас, у амалга ошириши керак бўлган тадқиқотни, ўз-ўзидан боболар қолдирган меросни тиклашни, шу йўналишдаги илмни ривожлантиришни биринчи навбатда ўйлаган, деган фикрга келдим. Негаки, тадқиқот, унинг жамият учун заруратини ўзи босиб ўтган йўл орқали олим чуқур аниқлайди.

Илм аҳли Сайди аканинг номзодлик тадқиқоти мавзусини яхши эслар экан. Улардан сўраганимизда "Абдулла Қаҳҳор ижоди бўйича" қабилидаги жавобни кутгандик. Йўқ, устоз "Абдулла Қаҳҳорнинг бадиий деталдан фойдаланиш маҳорати"ни тадқиқ қилганини кўпчилик аниқ-тиниқ эслашди. Ростданам шундай, аниқроғи, диссертация "Характер ва шароит тасвирида бадиий деталнинг роли (Абдулла Қаҳҳор прозаси асосида)" деб номланган. Илмий раҳбари таниқли жадидшунос олим Солиҳ Қосимов эди. Машҳур адабиётшунос олим Лазиз Қаюмов, таниқли адибимиз Пиримқул Қодировлар оппонентлик қилишган. Абдулла Қаҳҳор кутилмаганда диссертация ҳимоясида иштирок этиб, якунида тадқиқотчини табриклаш билан кифояланади. Кейинчалик Абдулла Қаҳҳорнинг бетакрор шоиримиз Абдулла Ориповга айтган фикри кўпчиликка маълум: "Бу бола яхши нарсга ёзибди, кичик қисмнинг катта аҳамиятини кўрсата билибди". Ўта талабчан Абдулла Қаҳҳорга бир нарсани маъқул келтириш нақадар мушкул бўлганлигини уни билганлар кўп бора айтишган.

Сайди ака ёш тадқиқотчилар — бугун филология фанлари доктори ҳисобланган Ёқутхон Маматованинг, фаолиятини тележурналистикага бағишлаган Гуландом Тоғаева, Амрулла Каримовнинг номзодлик ишларига илмий раҳбарлик қилган.

Англаганингиздек, навбатдаги фаслимизда Сайди Умировнинг илмий фаолияти борасида фикр юритилади.

Бахтиёр НАЗАРОВ,
Ўзбекистон Республикаси
фан арбоби, академик

ОЛИМНИНГ ПУБЛИЦИСТИК ТРИАДАСИ

Тошкентдек азим шаҳарда ўз касбининг ҳалол усталари ҳам, юлдузни бенарвон урадиганлар ҳам бисёр. Бу масканда насибангни териб, уй-жойли бўлишинг нималардир орттиришинг ҳам мумкиндир, лекин ҳақиқий ҳурмат, иззат-икром топишнинг ўзи бўлмайди. Бунинг учун юмушнинг сир-асрорларини изчил ва меҳр билан эгаллаш, билимдан ташқари пешонага ёзилган касбкорга фидойилик, садоқат, сабр-чидам, интилиш, таниган ва танимаганлар, ҳурмат қилганлар ва ҳатто ёқтирмаганлар томонидан эътироф этилиш каби кўпдан-кўп фазилятлар талаб этилади.

Таниқли олим, ҳассос публицист Сайди Умиров журналистикага, мақоланависликка чексиз меҳр ва садоқат кўрсатди. Унинг талабларига жонкуярлик ва фидойилик билан ёндашди. Барча соҳада бўлганидек, бу садоқат, бу фидойилик ўз самараларини бермай қолмади. Шогирдлик мақомини аъло даражада ўтаган ёш истеъдодни ҳаёт чархпалаги устоз мақомига, бир неча авлод қаламкашларининг устози даражасига олиб чиқди.

Ҳозир Ўзбекистонда меҳнат қилаётган малакали журналистларнинг аксариятига, кўплаб шоир, адиб, олим, таржимонларга бевосита ёки билвосита унинг меҳнатлари сингган, десам муболағага йўйманг. Салкам ярим аср мобайнида Ўзбекистон Миллий университети ҳамда Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети журналистика факультетларида раҳбар, кафедра мудири, доцент лавозимларида меҳнат қилди, меҳнат қилиб келмоқда. Журналистика, ижод соҳасига дахлдор раҳбарият ходимлари, матбуот, ахборот агентликлари, радио, те-

левидение ва нашриётлар таҳририят аъзолари Сайди Умировни эҳтиром билан УСТОЗ дейишлари бежиз эмас. У ижодини илмдан бошлади. Йигирма саккиз ёшида фан номзоди бўлди. Ёзувчи асарларида тафсилот (деталь) қўлланишидаги маҳоратни чуқур ўрганган олимнинг, кейинчалик, нашр этган ўн китоби, юзлаб мақолаларида долзарб муаммолар теран ёритилишидан ташқари худди шу хусусият — деталлардан моҳирона фойдаланиш унинг ўз ижодида ҳам ёрқин намоён бўлади. "Шарқ юлдузи" журналининг 1967 йилги сонларида босилган "Деталь — изқувар кўмакчиси", "А.Қаҳҳор — деталь устаси" мақолалари ҳақида ҳассос муҳаррир ва мунаққид Маҳмуд Саъдий илиқ фикрлар билдиради. шу залда давом эттиришга даъват этади.

Ўтган асрнинг 70 йиллари аввалида Сайди Умировнинг мўъжазгина бир китобчаси босилиб чиқди. Бу "Миллий маданиятлар ривожига танқидчиликнинг роли" (1972) номли рисола эди. Тўғри, унда замоннинг мафкуравий излари сезилиб туради. Лекин гап ҳозир бу ҳақда эмас. Бу рисолаи ўз вақтида ким пайқади, ким пайқамай қолди. Ҳозир бу китобчага урғу бераётганимнинг сабаби бор. Биринчидан, бу китобчада кўтарилган ва қўйилган мақсад доирасида баҳоли қудрат, ихчамгина ёритилган муаммо фақат ўз даври учунгина эмас, ҳозир ҳам муҳим. Бу масала ўз вақтида дуруст ўрганилмади, бугун ҳам, афсуски, етарли ўрганилмаётир. Ҳолбуки, миллий адабиётлар равнақида, бошқа омиллар қатори, хусусан, адабий танқиднинг ўрни ва роли очилиши кўплаб ижобий самаралар бериши мумкин.

Иккинчидан, ёзиш учун, ёритиш учун аввал муҳим муаммони, зарур масалани аниқлаб олиш, сўнг унга қўл уришга интилиш ўша вақтлардан буён Сайди Умиров ижодининг етакчи хусусиятларидан бири бўлиб қолди.

Ижодини ўн тўққиз ёшида Пўлат Мўминнинг "Совға" тўпламига ёзилган, "Ўзбекистон матбуоти" газетасида чоп этилган тақриздан бошлаган (1957) Сайди Умиров шу тариқа жаҳон миқёсида эътибор қозонган ёзувчилар ижодини таҳлил эта олиш даражасига кўтарилди.

борди. 2004 йилда Москвада нашр этилиб, халқаро миқёсда шуҳрат қозонган "Чингиз Айтматовнинг нажот кема-си" ("Ковчег Чингиза Айтматова") номли, ёзувчи ўз назаридан ўтиб тайёрланган китобдаги "Сайёравий миқёсда фикрловчи адиб" сарлавҳали деярли икки босма табоқ ҳажмдаги салмоқли иш (китобдан ўрин олган энг катта мақолалардан бири) фақат Сайди Умировгина эмас, умуман, ўзбек адабиётшунослигининг ютуғи, айнаи чоғда кенг доиралардаги эътирофи эди. Ҳақгўй ва талабчан мунаққид Санжар Содиков унинг мазкур мақоласи ҳақида илиқ фикр юритиб, бу тадқиқот "Ўзбек танқидчилигининг ҳозирги шароитда ҳам мамлакатимиз ҳудудларидан ташқарида эътибор қозониш, равнақ топиш имкониятлари мавжудлигини исботлади", деб ёзди.

Мунаққиднинг ўнлаб ёзувчи, шоир, танқидчи, адабиётшунос, журналист, таржимонларимиз ҳаёти ва ижоди ҳақидаги мақолалари, уларнинг янги нашр этилган китоблари хусусидаги тақризлари эътиборлидир. Улар кейинги ярим аср мобайнидаги адабий жараённинг муҳим ва етакчи тамойиллари, хусусиятлари ҳақида тасаввур беради, пайдо бўлаётган янги илмий ва бадиий асарлар билан таништиради. Абдулла Қаҳҳор, Асқад Мухтор, Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Ўткир Ҳошимов, Машраб Бобоев, Муҳаммад Юсуф, Тилак Жўра, Турсунбой Адашбоев, Муҳаммад Али, Омон Матжон, Хайриддин Султон, Саъдулла Ҳаким, Аҳмаджон Мелибоев, Шарифа Салимова, Бўритош Носирова, Хуршид Дўстмуҳаммад, Нусрат Раҳмат, Шодмон Отабек, Мирпўлат Мирзаев, Абзам Ўктам, Эшқобил Шукур, Чоршаъм Рўзиев, Кўчқор Норқобил, Фармон Тошев, Бахтиёр Ҳайдаров сингари шоир, ёзувчилар, Матёқуб Қўшжонов, Озод Шарафиддинов, Солиҳ Қосимов, Файбулла Саломов, Бегали Қосимов, Умарали Норматов, Очил Тоғаев, Иброҳим Ғафуров, Раҳматулла Иноғомов, Ғулом Ғафуров, Муҳаббат Шарафиддинова, Бойбўта Дўстқораев, Умрзоқ Ўлжабоев каби адабиётшунос, мунаққидлар ҳақидаги ишлари, тақриз, интервьюлари кейинги ярим аср мобайнидаги ада-

бий, илмий жараённинг муҳим ва етакчи тамойиллари ҳақида муайян тасаввур беради. "Бобур", "Бобурнома", "Бобурийнома", "Адабиётшунослик: янгича ёндашув маҳсули", "Сўз мулкига саёҳат", "Янгича тафаккур манзаралари", "Сўз дурларин термоқдир иши", "Латофатнома", "Даъваткор сўз" каби мақолалари, айтилишича, шу адабий жараённинг ўзидаги характерли белгиларни намоён этувчи намуналардандир.

Сайди Умировнинг сўнгги йилларда чоп этилган бир қатор мақолаларини шакл ва мазмун жиҳатидан; кишини зериктирадиган ва сийқаси чиққан "изм-изм"ларга зид ўлароқ, ҳаётий ва ижодий нуқтаи назардан эркин равишдаги долзарб ва муҳим муаммоларнинг кўтариб чиқилиши ва ёритилишига кўра; мулоҳаза этилаётган фикрлардаги табиий ва самимий ҳис-ҳаяжонлар ифодаси, айтилган, табиати ва феъл-атворидаги, ёзган нарсаларидаги асосий хусусият, фазилятлар аниқ, тиниқ, эҳтирос билан ифодаланиши жиҳатидан, ҳеч шубҳасиз, янги замонавий илмий-бадиий-публицистик танқидчилигимизнинг гўзал ва муваффақиятли намуналари қаторига қўйиш мумкин. Масалан, аввал "Тафаккур" журналада босилган, кейин "Маънавият мулкига саёҳат" китобига кирган бир мақоласини "Адабиёт. Ҳаё. Маънавият" деб номлайди. Биз кўпинча Адабиёт, Ҳаёт, Маънавият деган сўзлар бирикмасига ўрганиб қолганмиз. Лекин сарлавҳа ўртасидаги "ҳаёт" эмас, "ҳаё" сўзи узукка кўз қўйилгандек мос тушган. Зеро шу сўзда мақоланинг мақсади ва моҳияти зуҳур этган жараёни кузатиб борадиган киши гап Иброҳим Фафуров ҳақида бўлса керак, деган фикрга боради ва адашмайди. И.Фафуров китобларининг бирини "Ҳаё — халоскор" деб атаган эди. С.Умиров сарлавҳадаги ҳаё сўзига урғу бергани атоқли адиб, мунаққиднинг ўзига хос ижодий табиатидаги маъно, моҳиятни илғай олганини кўрсатади. Достоевский "Инсониятни гўзаллик қутқаради" деган эди. Машҳур адиб асарлари таржимони ва тадқиқотчиси И.Фафуров эса қалқиб турган янги замонда, ғарбнинг, океан ортининг оммавий маданият, шахс эркинлиги ниқоблари остидаги ақл бовар қилмас

беҳаёлик, бузуқлик, шафқатсизлик, андишасизлик, худбинлик эпидемияси шарққа, бошқа ҳудудларга етиб келаётган бир шароитда инсониятни ҳаё, уят, одоб қутқаришидек энг муҳим, энг долзарб гапни айтганига эътибор қаратади. С.Умиров И.Фафуров ҳақида "Ажойиб-ғаройиб триада" деган янги мақола ҳам ёзиб, унда адибнинг "Ҳаё — халоскор"идан ташқари "Мангу латофат", "Паривашлар мажлиси" китобларини ихлос-эҳтирос билан, илмий-бадиий-публицистик йўсинда таҳлил этади. Бундай мақолалар журналист ва филолог талабалар учун амалий машғулоти дарсларида ўрганишга тавсия этса аризуликдир.

Гап журналистик фаолият ҳақида борар экан, Сайди Умиров бу соҳанинг, наинки амалий жиҳатдан тажрибали муаллими, балки назарий жиҳатдан ҳам етук тадқиқотчиси эканини таъкидлаш ўринлидир. Унинг мақоланавислик, оммавий ахборот воситалари муаммоларига бағишланган ўнлаб мақолаларида бу соҳанинг нозик ва чуқур сир-синаотлари таҳлил этилади, тегишли хулосалар чиқарилади, мақбул тавсиялар берилади. Бу йўналишдаги "Публицистика таҳлили", "Очерк — ўғай жанр эмас", "Жанговар жанр", "Ёшликнинг публицистик мавжлари", "Тархи тоза публицистика", "Даъваткор сўз", "Самарқанд журналистика мактаби", "Узайтирилган ҳаёт", "Нигоҳни қувнатувчи суратлар", "Чанги ва донғи чиққан ёлғиз от", "Ўртада бегона йўқ" каби мақолаларида ўзбек публицистикасининг амалий ва назарий муаммолари публицистик жўшқинлик билан таҳлил этилади, давр ва замоннинг долзарб муаммолари маҳорат масаласи билан алоқадорликда кўриб чиқилади. Олимнинг "Мақоланависликда тил экологияси" номли илмий-амалий иши ана шундай. Ёзилганига ўттиз йилча бўлган мақола ўз вақти учун қимматли эди, ҳозирги кунларимизда ҳам аҳамиятини йўқотгани йўқ. Ҳатто, ҳозир янада долзарб аҳамият касб этмоқда, дейиш мумкин. Мақолада публицистикада, нутқ маданияти, тилга муносабат, руҳий қадриятлар, фикр, туйғу, воқеа-ҳодисалар ифодасида лисоний аниқлик, тиниқлик, жозиба

ва, энг асосийси, ҳаққониятга эришув, тил ва сўз қанчалар рига етиш масалалари кўтарилган бўлиб, бу, айниқса, ёш журналистларга бамисоли дастуриламал вазифасини ўтай олади.

Маълумки, мақоланавислик-журналистика ҳам бошқа барча йўналишлар қатори давр ва замон билан ҳамнафасликда йилдан йилга ривожланиб бормоқда, ҳатто, айрим ўринларда, ўз табиати талабларидан келиб чиқиб, тараққиётимизга таъсир этишнинг илғор сафларида бўлишга интиломоқда.

Истиқлол даврига келиб, Сайди Умировнинг публицистик ижоди ҳам, илмий изланишлари ҳам фаоллашди. Публицистик-илмий мақолалари, портрет-очерклар, эсселари, суҳбат-интервьюлари, китобларида айни шу мустақиллик даврining долзарб масалаларини кўтариб чиқиш, замон қўяётган янги талабларга жавоб излаш характерли хусусиятга айланди. "Истиқлол ва матбуот" мақоласида янги замоннинг матбуот билан алоқадорликдаги ва, айниқса, миллий заминга дахлдор муаммоларга ва уларни ёритишдаги журналистиканинг хос хусусиятларига эътибор қаратди; матбуот ва журналист касби хусусидаги собиқ ва янги тузум ўртасидаги жиддий фарқларни кўрсатди. Журналист касби, журналист кадрларга қўйилувчи янги талаблар, айниқса, мавзу ва материални миллий ғоя — Истиқлол ғояси билан чамбарчас алоқадорликда ёритиш муаммолари С.Умиров қаламига мансуб бу йўналишдаги барча китоб ва мақолаларнинг асосини ташкил этади.

Сўнгги йилларда Сайди Умиров "Дорилфунунлар тақдиримда" (2008) ва "Маънавият мулкига саёҳат" (2013), "Сеҳрли ва меҳрли сўз" (2017) номли салмоқли китобларида узоқ йиллардан буён ёзиб келаётган ижодий портрет характеридаги илмий очерк ва мақолаларини саралаб, мухлисларига тақдим этди.

"Дорилфунунлар тақдиримда" китоби орқали у ярим асрлик фаолияти мобайнида асарларига чуқур ихлос қўйган, шахсан яқиндан таниган, ҳамкорлик ва ҳамнафасликда бўлган устоз, адиб, олим ва журналист, дўст

ва ҳамкорлар, жумҳуриятда фаол ижод қилиб келган ва келаётган турли касб эгалари — хусусан, академиклар Воҳид Абдуллаев, Саъди Сироҷиддинов, Тўхтамурод Жўраев, профессорлар Наим Ғойибов, Жамолиддин Бўронов, ношир Аҳмаджон Ёқубов, пайариқлик дўсти Хайрулла Сайдиев ва яна бошқа кўп марҳум инсонларнинг жамиятимиз ва маданиятимиз равнақига қўшган ҳиссалари ҳақида чуқур меҳр ва эҳтирос билан мушоҳада юритган муаллиф ўз толеи, шахси шаклланиши, оёққа туриши, ўз йўлини топиб олишида муайян роль ўйнаганликларини самимий эътироф этади, улардан олган сабоқларни ўзига бир дорилфунун деб билади.

"Маънавият мулкига саёҳат" китоби ҳам, асосан, адабий портрет ва илмий-публицистик мақола, очерк, илмий тадқиқотлардан ташкил топган. Лекин аввалги китобнинг такрори эмас. Бу китобда мушоҳада юритилаётган ва таҳлил этилаётган барча масалалар, асосан, публицистика, бадиият, илм, маънавият ва маърифат деб аталувчи устувор тушунчалар билан алоқадорликдаги, ҳозирги ҳаётимизнинг долзарб муаммоларини ёритишга бўйсундирилади. Шу ўринда, китоб муқаддимасида Ислом Каримовнинг "Юксак маънавият — енгилмас куч" асари қиммати ва аҳамияти теран таҳлил этилганини таъкидлаш жоиз. Муаллиф бу асар аҳамиятига алоҳида эътибор бергани бежиз эмас. Зотан, бу асарда илгари сурилган ғоялар халқимизнинг бугун ва келажакдаги маънавияти ҳамда интеллектуал салоҳиятини мустаҳкамлашда ва тараққий эттиришда дастуриламал даражасидаги кучи билан ажралиб туради. Сайди Умиров "Алпомиш" достони хусусидаги мўъжазгина мулоҳазалари ва соҳибқирон Амир Темур хотирасига кўрсатилаётган муносабат; янгиланаётган Бухоро ҳақидаги ёки иқтидорли ёш журналист Иқбол Қўшшаева ижодига доир мушоҳадалар; буюк қирғиз адиби Чингиз Айтматов ва япон файласуф шоири Дайсаку Икэданинг ижодий ҳамкорлиги ҳамда бу ҳамкорлиkning XX аср жаҳон маданияти равнақида тутган ўрни таҳлил этилган "Мулоқот мавзуси — маънавият" сингари салмоқли илмий

очеркида муаллиф ўз олдига қўйган мақсадларни "Юксак маънавият — енгилмас куч" асаридаги ғоялар нури остида тадқиқ ва таҳлил этишга интилади.

Яқинда босмадан чиққан "Сеҳрли ва меҳрли сўз" китоби эса Сайди Умировнинг кейинги ўн йилликдаги ижодидан саралаган гулдаста — мақола, очерк, эсселардан таркиб топган. Китоб маълум маънода журналист, филолог талабалар, магистрантлар учун ўқув қўлланмаси ҳам бўлиши мумкин.

Биз бу мақолада олим фаолиятининг айрим қирраларига тўхталдик. Олим, публицист бирор битигида нохуш ҳолатлар, нобоп одамлар ҳақида ёзгани, бирор асарни "уриб ташлаб" хумордан чиққанини билмаймиз, негаки, у инкор этувчи эмас, тасдиқловчи, табиати, тийнатида келиб чиқиб тасдиқлаш орқали тасдиқловчи ижодкорлар сирасидан.

Олим, ёзувчи, журналист, мураббий Сайди Умиров ярим асрдан бери журналист кадрларга сабоқ бериб келмоқда. Унинг юзлаб, эҳтимолки, минглаб шогирдлари бор. Ҳар қандай устоз сардор деб аталишга муносиб бўлавермас, балки. Лекин Сайди Умиров ўз касб-корига чексиз меҳр-садоқати, бу туйғуларни шогирдларига ҳам ўтказа олгани ҳамда уларнинг самимий ҳурматига сазовор бўлиб келаётгани боис касбининг том маънодаги сардори деб аталишга муносибдир.

Иброҳим ҒАФУРОВ,
Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби

МАЗМУНДОР УМР

Олтмишинчи йилларнинг бошларидан бери мамлакатимизда кўзга кўринган зиёли муаллимлардан бири Сайди Умиров билан яхши дўстмиз, биродармиз. Тенгдошмиз. Касбдошмиз. Касбдош сифатида менинг дўстим, қадрдонимга ҳавасим келади. Бунинг боиси шуки, Сай-

ди Умиров талабалик йилларида атоқли аллома, Самарқанд олимлари плеядасининг сардори ва ёрқин юлдузи, ноёб салоҳиятли инсон, файзу камол соҳиби Воҳид Абдуллаев қаторидаги Ботир Валихўжаев, Раҳим Воҳидов, Нуриддин Шукуров, Ориф Икромов, Раҳмонқул Орзобеков сингари донгдор олимлардан сабоқ олди, улар билан суҳбатдош бўлди, улар қошида сидқидилдан шогирдлик, издошлик бурчу удумланини адо этди. Уларнинг таъсирида адабиёт илми, адабиёт тарихининг хазиналаридан хабардор бўлди. Барча олган билимларини илмий-амалий фаолиятида муваффақият билан қўллади. Абдулла Қаҳҳор ижодини синчиклаб ўрганиб, адабиёт назарияси учун фойдали ва илмий қимматини йўқотмаган яхши тадқиқот ёзди. Унинг олтмишинчи йилларда ёзган бу тадқиқоти наср сирларини ўрганишда ҳамон ёшларга қўл келади.

Сайди Умировга яна бошқа жиҳатдан ҳам ҳавасим бор: У икки ажойиб жонкуяр олим ва педагог, мураббий Асил Рашидов ҳамда Ғайбулла Саломов ёнларида юриб, унутилмас, хайрли илмий, инсоний сабоқлар олди. Талабаларни илм-фан хазиналарига олиб кириш, таъсирчан дарслар ўтишни улардан ўрганди. Улар хайрихоҳлигида ўзида қунт, сабот, синчковлик, одиллик лаёқатларини тарбиялади. Илк мақолалари, тадқиқотларини улар раҳнамолигида, улардан баракали улги олиб амалга оширди. Ғайбулла Саломов каби адабиётшунослик, мақоланависликни публицистик чекинишлар, жонли ҳаёт нафаси билан оғушта ёзишда олим ижодкор учун зарур малака ва нигоҳ орттирди. Яна уларга эргашиб Чингиз Айтматов ижодиётининг қуримас, мангу тиниқ ва лазиз булоқларидан баҳрадор бўлди. Бу борадаги изланишлари натижасида эътиборга тушган бир қатор мақолалари юзага келди.

Унинг Абдулла Қаҳҳор, Пиримқул Қодиров, Озод Шарафиддинов, Воҳид Абдуллаев, Матёқуб Қўшжонов, Бегали Қосимов, Анатолий Аграновский, Бойбўта Дўстқораев ҳақидаги мақолалари фактлар, маълумотларга бойлиги ҳамда уларнинг ҳолисона талқини билан

ажралиб туради. Маҳмудхўжа Беҳбудий, Саид Ризо Ализода ижоди ва босиб ўтган йўли, тақдирлари тўғрисидаги изланувчанлик руҳида битилган мақолалари адабиётимиз тарихидаги маълум бўшлиқларни тўлдиринишдек олижаноб вазифани ўтади.

Сайди Умиров ўз тадқиқотларида зарур фактлар, маълумотларга кенг ўрин беради, ҳақиқий олимлар каби улардан унумли фойдаланади. Маълумотлар ва фактларни қиёфа портрет яратишга усталик билан бўйсундиради. Бу Сайди Умиров мақоланавислигининг ўзига хос услуби бўлиб, ижодининг илмий-ижодий қимматини белгилайди.

У ҳаётда ҳам қайноқ меҳр-оқибатли инсон. Кўп гувоҳ бўламанки, қачон қарга бормасин, унга доим шогирдлари пешвоз чиқади ва устознинг пойқадамига севги-садоқат поёндозини ёзади. Бундай ҳавас қилса арзигулик эъзоз-икромга у илмий-ижодий жонқуярлиги, узоқ йиллик самарали педагогик, мураббийлик фаолияти туфайли сазовор бўлди, умрини маърифат билан мазмундор қилди.

Қадрдоним, ҳорманг! Сизга узоқ саодатли қутлуғ умр тилаймиз!

Умурзоқ ЎЛЖАБОВЕВ,
филология фанлари номзоди, доцент

УЛУҒЛАР НАЗАРИГА ТУШГАН ОЛИМ

Сайди Умиров етмиш ёшга тўлиши муносабати билан нашр этилган "Дорилфунунлар тақдиримда" номли китоби бошида "Олтин зангламас" номли мақоласида, жумладан, ёзади:

"Олтиш еттинчи йили "Характер ва шароит тасвирида бадиий деталнинг роли" (Абдулла Қаҳҳор прозаси мисолида) мавзусидаги номзодлик ишим бир нуқтага етди, ҳимояга тавсия этилди, автореферат чиқди. Ёзув-

чи ҳақида тадқиқот, китоб битилса уни хабардор қилиб қўйиш, бирор нусха элтиш таомилдаги гап, яхши анъана. Шунинг билан, "Абдулла Қаҳҳор асарларининг тили" мавзусида номзодлик диссертацияси ёқлаган яқин қадрдоним, кейинчалик фан доктори, профессор, академик бўлган Иристой Қўчқортоевга (жойлари жаннатда бўлсин) маслаҳат солдим. "Яхши ўйлабсиз, битта автореферат олинг, яқинда адибнинг олтиш йиллик тўйлари ўтади, совғангиз бўлади", деди. Дўрмонга жўнадик. Иристой Қўчқортоев адиб билан ҳам, Кибриё опа билан ҳам анча эркин гаплашар экан, мушқулимни осон қилди, гапнинг мақомини келтириб, мени таништира кетди: ҳамкасбим, кўшним бўлади, Академиянинг Тил ва адабиёт институти аспирантурасини битириб, шу ерда ишлаяпти, сизнинг ижодингиз бўйича диссертация ёзди, яқинда ёқлайди, автореферат олиб келдик...

Адиб бизни ниҳоятда очиқ, самимий қабул қилган бўлсалар ҳам, у киши билан илк бор бақамти келиб турганим учун салобати босди. Саволларига "ҳа", "йўқ" дейишдан нарига ўтолмадим, асосан, учовлари гаплашиб ўтиришди, мен тингладим. Фақат бир нарсани аниқ эсимда: адиб рефератни варақлаб "Ҳимоя қачон?" деб сўрадилар. "Олтинчи сентябрда" дедик. Вақтларини олмаслик учун изн сўрадик".

Абдулла Қаҳҳор гарчи авторефератни олатуриб, "Ҳимоя қачон?" деб сўраган бўлса ҳам, унга бориш-бормаслиги ҳақида лом-мим демайди. Лекин у кутилмаган бир пайтда ҳимоя йиғилишига келиб диссертантининг кўнглини тоғдек кўтариб юборади. Бу ташриф ҳимоя ҳаяжонлари билан тўлқинланиб турган ёш илмий ходим учун қанчалик далда бўлганини, куч-қувват бағишлаганини тушуниш унчалик қийин эмас. Уч соатлар давом этган бу йиғилишда адиб "чап қўлини бошига тираганича... расмий ва норасмий оппонентлар сўзларини диққат билан тинглаб" ўтиради, бир оғиз ҳам сўз қотмаган ҳолда ҳимоя тугагач, Сайди акани илмий муваффақият билан табриклайди, одатда бундай машвратдан кейин ўша пайтлари урфга айланиб кетган зиё-

фат дастурхонига таклиф этилганда, "Куллуқ, меннинг ўзим ҳам тўйболанинг аҳволидаман, иш, ташвишлар кўп, меҳмонлар келиб туришибди", деб хайрлашди. Орадан бир неча кун ўтгач, дўстимиз Абдулла Орипов орқали устоз адиб Сайди аканинг номини хурсанд бўлиб эслагани, "бу бола дуруст нарса ёзганга ўхшайди", деган гапни айтгани ёш олимга етиб келади. Менимча, келажакдаги ҳаётини адабиётга бағишлашни ният қилган С.Умиров учун ўша пайтда берилган энг катта мукофот ҳам, қилинган озми-кўпми меҳнат учун берилган энг баланд баҳо ҳам Абдулла Қаҳҳордек бир буюк ёзувчининг унга кўрсатган ана шундай юксак эътибори - ишлари қайнаб ётган бир вақтда уч-тўрт соат вақтини аямай диссертация ҳимоясига келиши ва муайян кишилар даврасида у ҳақда айтган ана шундай илиқ гаплари бўлади, десак, эҳтимол, унчалик хато қилмасмиз. **Ҳеч иккиланмасдан** айтишим мумкинки, мана шу дастлабки эътибор ва рағбат кейинчалик ҳам бу тиниб-тинчимайдиган, меҳнаткаш ва фаол олимнинг бутун ҳаёт йўлини нур бўлиб ёритиб келяпти.

Ҳар ҳолда, ҳаммаси десам сал лоф қилган бўларман, Сайди Умиров деган таниқли ва истеъдодли бир адабиётшунос олим ҳаётининг каттагина қисми кейинчалик кўз олдимда, гувоҳлигимда ўтмоқда, деган гапни бемалол айта оламан. Ҳозирги кунда мен биладиган Сайди ака журналистика соҳаси бўйича мутахассислар тайёрлашда мамлакатимиздаги таниқли, меҳнати синган педагоглардан бири ҳисобланади (Ахир, у кишига "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси" деган фахрли унвон бежиз берилмаган-ку!). Адабий жараёндаги ўрни, айниқса, мустақиллик йилларида тобора катта салмоқ касб этиб бораётган бадиий публицистиканинг назариясини ҳам, амалий ҳолатини ҳам у кишидан яхшироқ, аниқроқ, чуқурроқ биладиган олим кам бўлса керак, десам ҳеч қандай муболаға бўлмайди (Ёзувчилар уюшмасида шу жанрнинг тараққиёти ва таҳлилига бағишланган йиғилишларда тез-тез маъруза ва чиқишлар қилиб туришлари ҳам, табиийки, Сайди ака-

нинг ана шундай баланд мавқега эга эканлиги билан боғлиқ). Устозимиз О.Шарафиддинов домла давраларда танқидчилик ҳақида сўз кетиб қоладиган бўлса, "Танқидчилар қуймоқ пиширишни билмасалар ҳам, унинг сифатини аниқ айтиб бера оладиган кишилар бўлиши керак", деган гапни ярим ҳазил, ярим чин маънода такрорлашни яхши кўрардилар. Бу гап бежиз айтилмасди, тагида чуқур маъноси бор эди, албатта. Чунки баъзида шоир-ёзувчиларнинг танқидчилар ҳақида "ўзлари ёзолмайдилар-у яна танқид қилишгани ортиқча" қабилидаги гап-сўзлари кулоққа чалиниб қоларди. Устоз орқаворотдан айтиб юриладиган бундай гапларга жавоб тариқасида шундай дердилар. Агар шу нуқтаи назардан Сайди аканинг ижодий фаолиятига назар соладиган бўлсак, у киши "қуймоқ ейишни ҳам, уни пиширишни ҳам биладиган" қалам соҳибларидан бири ҳисобланади. Бундай истеъдодга эга бўлган кишилар эса, зиёлиларимиз орасида у қадар кўп эмас. Умрининг кейинги ўн йилликларини кўпроқ публицистика жанрининг назарий муаммоларини ўрганишга бағишлаб келаётган С.Умиров айни чоғда ўзи шу соҳанинг турли бадиий шаклларида анчагина асарлар ҳам яратиб қўйди. Булар шунчаки — адабий-танқидий ёки журналистика назариясига оид мақолалар ёзишдан чарчаган пайтларда эрмак учун ёзилган нарсалар эмас. Балки олимларга хос мантиқий фикрлаш ҳамда мулоҳазакорликнинг ёзувчиларда бўладиган эҳтиросли ҳолатлар билан бир вужудда қўшиливи, ҳамоҳанг келиши натижасида пайдо бўлган асарлардир. Сайди аканинг бу йўналишдаги хотира, очерк ва эсселарида халқимизнинг кўплаб машҳур, турли соҳаларда таниқли бўлган кишилари портрет-образлари яратилган. Уларнинг орасида А.Қаҳҳор, О.Шарафиддинов, С.Сирожиддинов, О.Ёқубов, П.Қодиров, А.Мухтор, Э.Воҳидов, А.Орипов, Ў.Ҳошимов, Б.Қосимовлардан тортиб, М.Бобоев, Р.Иноғомовларгача бор. С.Умиров эл танийдиган бундай зиёлиларимиз, ижодкорларимиз ҳақида ёзар экан, уларнинг яратган асарларини, қилган кашфиётларини, турли лавозимларда

базарган ишларини баландпарвоз сўзлар оқимига кўниб ташлаш йўлидан бормайди, балки ўз қаҳрамонининг биринчи навбатда оддий бир инсон, индивидуал хусусиятлари шундай кўриниб турадиган шахс сифатида кўрсатишга, унинг кўнглидаги гапларни, ўй-фикрларини очишга, юзага чиқаришга ҳаракат қилади. Шунинг учун ҳам улар қизиқиш билан ўқилади.

Албатта, ўша қаҳрамонларнинг эл-юрт ўртасида машҳурлигидан ташқари бунда айнан Сайди аканинг фақат ўзигагина хос бўлган ёзиш услубига боғлиқ жиҳатлари ҳам кўп. Чунончи, сўнгги ярим асрлик адабиётшунослигимиз, кенгроқ маънода айтадиган бўлсак, маданиятимиз тарихида ўрни алоҳида сезилиб турадиган устоз О.Шарафиддинов домлага хос хислатлардан бири ҳақида "Истеъдодни англаш бахти" номли эссесидида у шундай ёзади: "Хонадонига борган кишини эшикдан кириши билан аввало китоблари кутиб оларди, чиқишида китоблари кузатиб қоларди. Суҳбат ҳам, турган гапки, китоб, адабиёт, санъат, маданият ҳақида кетарди. Олимнинг қизлари, филология фанлари номзоди (кейинчалик фан доктори бўлган эди, жойи жаннатда бўлсин — У.Ў) Муҳаббатхон ибратли ҳодисани ҳикоя қилиб берди: бир одам ноёб бир китобни сўраб келибди, дадам менга, фалон жавоннинг фалон чеккасидаги энг охириги китобни келтириб берсанг, дедилар. Дарҳол топдим у ҳайрон қолдим. Аввалги уйда яшаганимизда соғлиқлари жойида эди, истаган китобни қийналмай топардилар, янги жойга кўчиб келинганча, китоблар ҳам, жавонлар ҳам кўпайди, соғлиқлари бунақа бўлсаю қайси китоби қаердалигини коляскада ўтириб айтиб берсалар-а!" Тўғриси, устозимиз О.Шарафиддиновга хос бўлган ажойиб хислатлардан бири ҳақида бу даражада ўринли гапларни гоёт самимийлик билан айтилиши мени анча таъсирлантирди, хотирамда шу хислат, у кишининг характеридаги айнан шу жиҳат билан боғлиқ баъзи воқеаларнинг жонланишига сабаб бўлди. Масалан, ўзим ҳам бир китоб жуда зарур бўлиб қолганда домладан ўшани бериб туришни минг бир истиҳола билан илтимос қил-

ганман. Шунда у киши ҳеч малолланмай, тўғри бориб домладан айтилган китобни олиб бергандилар. Мен ҳам ушунда ҳеч у ёқ-бу ёққа қарамай, сўралган китобни шундоқ қўл узатиб олиб берганларида ҳайрон қолган эдим. Жавондаги китобларни бу даражада аниқлик билан топиш, мана энди билаёпмизки, ўз-ўзидан ҳар ким ҳам пайдо бўлиб қолаверадиган хусусият эмас экан. Бундай одатнинг тагида кучли хотира, китобга бўлган беқиёс ҳурмат, қанчалик даражадаги кунт ва ҳафсала деган нарсалар туришини каттами-кичикми шахсий кутубхонаси бор одамлар яхши билишади. Устозимиз мен ишлайдиган Гулистон давлат университетида маъруза ўқишга гоҳида келганларида, кутубхонагиздаги китоблар анча тартибсиз жойлаштирилган, дея бир неча марта дакки берган эдилар. Ҳатто бир куни нима иш биландир ташқарига чиқиб қайтиб кирсам, домла кутубхонамга кириб ўша тартибсиз қўйилган китобларни қайтадан теришга киришиб кетибдилар. Бу ишни шунақа чаққонлик билан базарардиларки, бир муддат мен анграйганча қотиб қолдим. Сўнг ҳушим жойига келгач, ҳай-ҳайлаганча домланинг қўлига ёпишиб, "жон, домлажон, одамни ҳижолат қилманг, янаги келганингизга қадар ҳаммасини тартибга солиб қўяман", деб ялинганча зўрға тўхтатганман. Бу иш мен учун бир умрга ҳам сабоқ, ҳам унутилмас, эсласам, юракни "жиз" эттирадиган хотира бўлиб қолган. Мана, Сайди аканинг устоз характерида хос бўлган фақат биттагина кичкина хислати ҳақида ёзганлари менинг хотирамга устоз билан боғлиқ қанча нарсаларни келтиради.

С.Умировнинг бошқа очерк ва эсселарида ҳам биз юқорида эслатган таниқли инсонларнинг қиёфаси, ички дунёси ана шундай характерли детал ва катта-кичик тафсилотлар орқали жонли, таъсирли бир тарзда гавдалантирилганки, китобхон бундай тасвирлардан катта завқ-шавқ олади.

Сайди ака нафақат қирғиз миллатининг, балки туркийзабон халқларнинг фахри бўлган, ёзувчилик шуҳрати бутун дунёга ёйилган атоқли адиб Чингиз Айтма-

тов ижодининг ҳам ашаддий мухлисларидан ва таълим қиётчиларидан биридир. Буни ўзи ҳам тан олиб, "кўп олимлар, адиблар сингари камина ҳам Чингиз Айтматов билан "оғриган"ларданман", деб ёзади камтарлиги билан бир жойда. Шу боисдан ҳам унинг ижоди, айрим асарлари ҳақида матбуот саҳифаларида мунтазам равишда катта-кичик мақолалар эълон қилиб келади. Масалан, "Ер ҳам сув-ла ҳамкор, якқалам" ("Қишлоқ ҳақиқати", 1988 йил, 10 декабр) мақоласи ёзувчининг олтимиш ёшга кирганлиги муносабати билан ёзилган. Лекин, Сайди ака мақолалар ёзиш билангина қифолланиб қолмайди. Шу йили Ўзбекистон газета ва журналларида Ч.Айтматов ҳақида эълон қилинган мақолаларнинг кўпчилик қисмини йиғиб, Фрунзе шаҳри (ҳозирги Бишкек)га юборади. (Ахир, бир эринмаган, ҳафсалали одам бўлса, шунча бўлади-да). Ўзининг бу қилган ишидан қанчалик қониқиш ҳосил қилганини у киши яшириб ҳам ўтирмайди. Бу ҳақда "Дорилфунунлар тақдиримда" китобига кирган "Ўзим ҳақимда" деган мақоласида бу почтани ёзувчи "... олдим, йўқми билмадим, лекин бир гал Чингиз оға Тошкентга келганида мақоламнинг бир нусхасини бердим, миннатдор бўлдилар, "Белое облако Чингизхана" китобига дастхат ёзиб бердилар", деган сўзларни катта бир мамнунлик билан айтганлиги билиниб туради. Сайди ака улғу ёзувчи ҳақида билдирган фикрлари орасида йўл-йўлакай "Чингиз Айтматов — публицист" деган китоб ёзиб, нашр эттириш нияти борлигини ҳам айтиб ўтади.

С.Умиров домланинг тенгги кам инсон ва олим Файбулла ас-Салом билан устоз-шогирдлик, ака-укачилик муносабатлари ҳақида ўзбек зиёлиларининг кўпчилик қисми яхши тасаввурга эга дейиш мумкин. Чунки бу тўғрида матбуот саҳифаларида ҳам, айрим китобларда ҳам анча-мунча гаплар айтилган.

Мен бу ўринда домланинг ана шундай инсоний сифатлари ҳақидаги гапимни давом эттириб, унинг олим ва педагог, профессор Бойбўта Дўстқораев билан муносабатлари тўғрисида икки оғиз сўз айтиб ўтмоқчи-

ман. Б.Дўстқораев — менинг куредошим, дўстим. У — журналистика (гарчи университетда филология йўналишини тугатган бўлса-да) ва адабиётшунослик соҳалари бўйича етук мутахассис. Шундай бўлдики, у ҳам худди Сайди акага ўхшаб бутун ҳаётини журналист кадрлар тайёрлашдек масъулиятли ишга бағишлаб келмоқда. Хуллас, мана шу икки инсон — икки собиқ филолог Миллий университетимиз (собиқ ТошДУ)нинг журналистика факультети хоналарида танишиб, юлдузи юлдузига тўғри келиб қолганиданми, бир умрга қадрдонланиб қолган. Уларнинг доим бирга юришларига тўю матракаларда ёнма-ён бўлишларига ҳамкасблари ҳам кўникиб кетишган. Бундай ҳолатни айримлар ҳазил аралаш Гоголнинг баъзи қаҳрамонларига ўхшатиб ҳам қўйишади. Сайди ака бундай гапларга унчалик ҳам эътибор бериб ўтирмайди, қўл силтаб, биз ҳеч қачон ўша қаҳрамонларга ўхшаб бировнинг гийбатини қилмаймиз, балки, аксинча доим яхши гаплардан гаплашамиз, яхши режалар тузамиз, яхши ниятлар қиламиз, деб қўяди. Булар ўртасидаги дўстлик, қадрдончилик кўп синовлардан ўтиб, тобора мустаҳкамланиб келяпти. Масалан, бу ўринда 1994 йилнинг февраль ойида бўлиб ўтган бир воқеани келтириш мумкин. Факультетда бир гуруҳ ижодкорлар билан учрашув бўлади. Талабалар учрашувда қатнашаётган газета муҳаррирларидан бирига қалтисроқ, аниқроғи, унинг газетаси фаолиятига доир танқидий руҳдаги саволлар беришади. Табиийки, бундай саволлар муҳаррирга ёқмайди ва бу ҳолатга сиёсий тус беришга ҳаракат қилади. Унинг бундай нуқтаи назарига қачондир шу ерда талаба бўлган, ўша пайтда анча кўли узун ҳисобланган ижодкорлардан бири кўшилиб, юқори-роқ идораларга дарҳол бу ҳақда хабар беради. Орадан кўп ўтмай "айбдор"ни излаш жараёни бошланиб кетади. Бундай пайтларда, тажрибалардан маълумки, биринчи таёқ бошлиқнинг, айнан шу ҳолатда, деканнинг бошида синиши керак (сиёсий-тарбиявий ишлар яхши эмас деган айб билан, албатта). Савол берган уч талаба тезкорлик билан ўқишдан четлатилади. Ўша вақтдаги фа-

культет декани С.Умиров эса таътилда. Вақтинчалик бу вазифани айнан ўша пайтда ҳам декан ўринбосари, ҳам кафедра мудири вазифаларида ишлаб келаётган Б.Дўстқораев бажариб турган. Вазият мураккаб. Ўша пайтдаги ректор Т.Жўраев "айбдор"ларни чақириб, "зулм билан буйруқ олиб бориш керак экан, лекин мен сизларда катта айб кўрмаймман, шунинг учун жазо беришга қийналяпман", дейди. Шунда Сайди ака, "меҳнат таътилида бўлсам ҳам, декан сифатида таълим-тарбия ишларига масъулман, жавобгарман, шу ишни ишониб топширганингизда ҳам жамоа олдида айтганман. Ишқилиб, университетимизга, сизга гап тегмаса бўлди, майли, мени жазолайверинг", дея бутун жавобгарликни ўз бўйнига олмоқчи бўлади. Бойбўта эса бу гапга кескин қарши чиқиб, "нега энди таътилдаги киши жазоланиши керак, ҳозирги пайтда ҳамма ишларга мен масъулман, бинобарин, қандай жазо бўлса ҳам мана мен олишга тайёрман", деб эътироз билдиради. Ўртада катта тортишув, баҳс келиб чиқади, ҳар икки томон ҳам ўзининг жазога лойиқлигини астойдил асослашга ҳаракат қилади. Икки қадрдон ўртасидаги бундай муносабатни кўрган ректор ана шундай қалтис бир вазиятда ғоят оқилона қарорга келади: филология ва журналистика факультетларини қўшиб юборилгани ҳақида буйруқ чиқариб, уни юқорига — ўша нарсани талаб қилаётган жойга юборади. Орадан тўққиз ой ўтказиб эса, яна факультетларни ажратиб, ҳамманинг ўз хизмат лавозимларида олдинги ишларини келган жойидан давом эттираверишлари учун имконият яратиб беради. ТошДУнинг 75 йиллиги муносабати билан С.Умиров ҳам Б.Дўстқораев ҳам "Ўзбекистон Республикаси фахрий ёрлиғи" билан тақдирланади.

Асабларни қақшатган, қанча тунларни бедор ўтказишга сабабчи бўлган ўша воқеа ҳақида ҳозир гап қўзғалиб қоладиган бўлса, "ривоятдаги икки содиқ дўстнинг аввал мени қатл қилинг, кўрмай кетай, дегандек гап бўлган эди-да", деб кулиб қўя қолади Сайди ака.

Хуллас, мен билган, ҳурмат қиладиган, ўзининг 80

ёшлик умр чизигидан куч-ғайрати, завқ-шавқи тўлиб-тошган, қилган барча меҳнатларининг самараларини кўришга муяссар бўлган бир ҳолда ўтаётган Сайди акадан "ишлар қалай?" деб сўрасангиз "Қилинадиган ишларнинг кўпчилиги ҳали олдинда, мана энди ҳақиқий маънода ишлайдиган замон келди", деб жавоб қайтаради ним табассум билан. Илоҳим, мана шундай яхши ниятлар Сизга ҳамиша йўлдош бўлиб юрсин, муҳтарам Сайди ака!

Шавкат КАРИМОВ,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети профессори

КЕНГ КЎЛАМЛИ ИЖОДКОР

Одатда оммавий ахборот воситаларининг барча жабҳаларида ижод қиладиган жиддий муаммоли, истиқболга назар ташлайдиган, тарихни ёритишда материалларни адолатли манбааларга суянган ҳолда ўқувчига инъом этадиган, халқ қувончу шодлигини, дарду ташвишларини қаламга олиб "миллатнинг тили" бўлувчи кишиларни ўтмишда муаррих-солномачилар, ҳозирги кунимизда журналистлар десак муболаға бўлмас.

Юзлаб газеталар, радио ҳамда телеканалларда фаолият юритиб, маънавий дунёмизни бойитаётган соҳибқаламларнинг аксарияти йирик олим, атоқли журналист, ардоқли устоз, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мурраббийси Сайди Умиров уммонидан сув ичганликлари, унинг дорилфунунидан сабоқ олганлари айтилиши ҳақиқат.

С.Умиров СамДУ филология факультетини битириб Тошкентга йўлланма олди. Фаолиятини ўша пайтда олиму ижодкорлар учун "Учириш майдончаси" деган номга лойиқ қўрилган "Фан ва турмуш" журналида бошлади. Сайди ака Файбуллоҳ Ас-Салом, Наим Ғойибов, кейинроқ Тоғай Муродларни ҳам учирма қилган дар-

гоҳда ижодкор сифатида шакллана бошлади. "Биринчи галда, услубимнинг шаклланишида журналнинг ҳиссаси, хизмати катта бўлди. Услубда бир қадар равонликка эриша олган бўлсам, журнал туфайли", деб эслайди Сайди ака.

Журнал таҳририяти, Фанлар Академияси ҳамда Тил ва адабиёт институти бир бинода жойлашгани боис турли анжуманлар, илмий ва ижодий учрашувлар шу бинода ўтказилиши ёш ижодкор учун яна бир университет вазифасини ўтади. Ўша йиллари И.Султон, М.Қўшжонов, Ҳ.Ёкубов, П.Шамсиев, Ҳ.Зариф каби фан дарғалари маърузалари, суҳбати, улар билан ўзаро мулоқотлардан кўп нарса олганлигини Сайди ака миннатдорлик билан эслайди.

Табиатан камтар, камсуқум ва айни замонда адабий жараёни ичдан теран англайдиган адабиётшунос Солиҳ Қосимов эътиборини қозонган Сайди Умиров Тил ва адабиёт институтининг аспиранти сифатида муддатидан олдин ўз илмий изланишларини ниҳоясига етказди.

Нуфузли илмий Кенгашнинг салобатли аъзолари ва ҳалқ ёзувчимиз Абдулла Қаҳҳор ёш тадқиқотчининг ҳимояга тақдим этган мавзуси муҳокамасига йиғилган эдилар. Сайди аканинг "Характер ва шароит тасвирида бадиий деталнинг роли (А.Қаҳҳор прозаси асосида)" мавзусида тайёрлаган тадқиқотидаги назарий тўхтамлари, ўзбек адаби ҳикояларидаги деталлар ҳақидаги бетақрор кузатишлари йиғилганларда айрича таассурот қолдирганини расмий ва норасмий оппонентлар алоҳида таъкидлаган, унинг хулосаларидан кўнгиллари тўлган, синчков ва зукко олимнинг келажагига катта умид билдирган эдилар.

Нўноқ ёзувчи бир саҳифада айтадиган фикрни А.Қаҳҳор бир жумла билан ифодалаши адабиёт илмида маълум, мазмун, маъзига кўра адиб ҳикоялари қиссаларга, қиссалари романларга татигулик эканлиги фанимизда аллақачонлар эътироф этилган.

Устоз истаган ҳажмда ёзиши мумкин эди, деб таъкидлайди С.Умиров, лекин чек-чегарани адибнинг ўзи

белгиларди. А.Қаҳҳорнинг рус адиби А.П.Чехов хотирасига бағишланган "Муборак кўзойнак" номли атиги юз йўллик мақолачасида Чеховнинг китобхонга яхши таниш кўзойнаги кўп маъно англатувчи бадиий деталга айланган. А.Қаҳҳор ёзади: "Мен ҳикоячилик ҳунарининг алифбосини ҳам шу муборак кўзойнак билан ўқиганман". Деталь биринчи мақоланинг жонли, жозибадор чиқишини таъминлаган, иккинчидан адиб у орқали кўп нарса айтолган, деб хулосалайди тадқиқотчи.

Ўтган асрнинг 50—60 йиллар ижодкор ёшлари Абдулла Қаҳҳор сиймосида меҳрибон, бағрикенг, зукко устоз ва мураббийни кўрар ва унга орқа қилар эдилар. А.Орипов, У.Норматов, Ў.Ҳошимов, У.Назаров, Ш.Холмирзаев, Т.Қайипберганов каби истеъдодли иқтидорлар Абдулла Қаҳҳор марҳаматидан кўп бора баҳраманд бўлганлар. С.Умиров диссертациясидан қониқиш туйган А.Қаҳҳор "Бу йигит дуруст нарса ёзибди", деб эътироф этгани ёш тадқиқотчига рағбат ва қанот бўлгани рост. Ўшандан бери канча сувлар оқиб ўтди. Ишончлар оқланиб, дуолар ижобат бўлди.

Бўладиган йигитга назарлари тушган олиму фозиллар Сайди акани ўз давраларига олишга ҳаракат қилишди. У Ғайбуллоҳ ас-Саломнинг этагини тутиб кам бўлмади. Устоз билан ҳаммуаллифликда "Толибнома" битилиб, кўпчиликнинг оғзига тушди. Мазкур китоб маънавият амалиётчилари, гуруҳ мураббийлари учун дастуриламал бўлди. Талабалар шогирдлик алифбосини ушбу дилкаш суҳбатлардан олганлари айни ҳақиқат. Ҳамкасби Бойбўта Дўстқораев билан ҳамкору ҳамдаст бўлиб, ажойиб таржимон Асил Рашидов ижодий портрети рисола сифатида тақдим этилгани ҳам адабиётшунослар ўртасида беиз кетмади. Заҳматкаш олим, беназир таржимон, маҳоратли устознинг машаққатли меҳнати меҳр билан юзага чиқарилди.

Сайди ака яшаган ва ижод қилган муҳит унинг эҳтиросли ижодкор, пишиқ-пухта тадқиқотчи сифатида шаклланишида ва ўзини намоён этишида муҳим роль ўйнаган, десак, ўринли бўлади.

Матёқуб Қўшжонов, Озод Шарафиддинов, Ғайбуллоҳ ас-Салом, Умарали Норматов, Иброҳим Ғафуров, Беғали Қосимов каби улкан устозлар билан бақамти бўлиш, табиийки, бундай алломалар ҳақида самимий асарлар, хотиралар битишига сабаб бўлган бўлса, ажаб эмас.

Сайди Умировнинг қайси бир асарини олиб кўрманг, хоҳ у монография ёки мақола, тақриз ва ёки тадқиқот бўладими, унда кам деганда сизни ўйлатиб, ташвишлантириб, қийнаб юрган муаммолардан бирортасини ёритиб берганига ишончингиз комил бўлади. У шундай адабий-танқидий манзумаларга "жон" ато қилганки, уларда ижодкор истеъдоди тўла ва ёрқин намоён этилган. Устоз Эркин Воҳидов ижоди бўйича синчков кузатувлар, Иброҳим Ғофуров триадаси ҳақидаги мулоҳазаларни битар экан, мазкур асарларни чуқур идрок этиш, ижодкорлар топилмаларини ўша асарлар кўтарилган чўққилар даражасида ёзишга интилиш, асарлардан олган туйғу-ҳиссиётларни самимий, бадиий асарлар янглиғ ўқувчига етказиш орқали муаллифлар билан бўйлашишга ҳаракат қилади. Сайди ака ўзи битган асарларга узукка кўз қўйган заргардек сарлавҳалар қўйиш ҳадисини олган.

Илмнинг машаққати қозонида қайнаган Сайди ака Умиров мана 50 йилдан ошибдики, 500 дан зиёд мақола, кўплаб китоблар ёзиб, адабиётшунослик ва журналистикада ўз ўрнини тайин этишга улгурган аллома бўлиб етишди.

Сайди ака тезкор публицист. Ўйнаб ёзса ҳам ўйлаб ёзади деганларидек, тез ёзса ҳам топиб ёзади. Ўқиганнинг ёдида қолади. Ўқувчи у кишининг ёзганларидан баҳра олади. Қандай ёзиш лозимлигини ўрганади. Сайди ака "Олтин қалам" соҳиби эканликларини бир зум ҳам унутмайди.

Устоз фазилатларини санаб адоғига етиш қийин. ЎзМУ журналистика факультетининг довуғини кўтаришда, мамлакатимиз учун истеъдодли мутахассислар тайёрлашда, ЎзДЖТУда халқаро журналистика факуль-

тетини шакллантиришда домланинг хизматлари беқиёс. У кишининг зуваллари ғайрат билан йўғрилган. Футболу шахматни профессионаллардек ўйнайдилар, ўзлари ўрганган улфатлар давралари Сайди ака билан файзиёб. Ижодкорларнинг мухлислар билан учрашувларини хуш кўрадилар ва бундай дийдорлашувларга руҳ бағишлайдилар. Бизнинг Сайди акамиз ана шундай инсон.

Сайди Умиров бугун 80 йигит ғайратига эғалиги юриш-туришидан, ёзаётган асарларидан кўриниб турибди. Биз интилган ва орзулаган фазилатларингиз кўпаяверсин, мустаҳкам соғлиқ сизга садоқат билан яна узоқ йиллар ҳамроҳ бўлсин. Умрингиз ва ижодингизга барака, дегимиз келади.

Учинчи фасл

ЎЗИШНИ ЎЗИБ ЎРГАТАЁТГАН УСТОЗ

Талаба-журналист кимга эргашади? Чиройли маъруза қиладиган ўқитувчигами? Назарий жиҳатдан пухта дарс ўтадиган олимгами? Назарияни амалиётда қўллаб сабоқ берадиган устозгами? Журналистиканинг машаққатли йўлига ишонч билан қадам қўйган талаба, албатта, ўзишни ўргатадиган устозни танлайди.

Рисоламиз қаҳрамони Сайди Умиров талаба танлайдиган, яхши кўрадиган УСТОЗ!

Аввало, унинг ўзи шогирдларга ибрат бўлиб, ўзишни канда қилмайди. Унинг журналистика факультети ўқитувчилари борасидаги қуйидаги фикри ҳам ижодкорлар тилида доим янграб туради: "Журналистика факультети домлалари уч тоифага бўлинади: 1) ўзиш-чиизишни биладиган; 2) бу ишни нари-бери, ҳаминқадар, чала-чулпа қиладиган; 3) ўзиш-чиизишдан умуман йироқ, фақат "назарий" тайёргарликка эга одамлар".

Бор гап. Буни биринчи бўлиб талабалар англаб етадилар, ҳар бир домлага муносабат ҳам шундан шаклланади. Сайди ака ўзиш-чиизиш борасида ҳанузгача журналистика факультетлари ўқитувчиларига ибрат, намуна бўлиб келмоқда.

Сайди аканинг қандай ўзишини унинг устози, сўз заргари, Файбуллоҳ ас-Салом ўзиб қолдирган фикр билан кўрсатиб бермоқчимиз.

"Муаллиф соядан қочади, нурга талпинади... Доим яхшилар сафида юрган, олижанобликни мадҳ этган. Бироқ, на илож, жамият фақат яхшилардан таркиб топмаган-да. Ажабким, у ёмонларда, ашаддий бадбину бадтарин кимсаларда ҳам эзгулик изларини кўришни ис-

тадди. Яна ҳайратким, яхшиларнинг ҳам яхшиларини топиб ёзади. Кўнгли, ўзи юрак-юрагидан ҳурмат бажо келтирган инсонлар, энг сара асарлар ҳақида яйраб ёзади. Уларни ўз мавқеидан туриб қайта кашф этади. Самиини келтиради... Сайди Умиров ўйлаб ёзади, ўйнаб ёзса ҳам ўйлаб ёзади. Ёзмаса туролмайдиганлар хилидан".

Сайди ака ўзиш билан бирга шогирдларини фаол бўлишга ундаб яшайди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида публицистика йўналиши бўйича йиллик ҳисоботда иштирок этган устоз йиғилишдан сўнг "Ўзбекистон" радиоканалига интервьюсидан бир парча эшитсангиз кифоя.

— Публицистика — журналистиканинг чўққиси. Унга етишиш учун ижодкор ҳам ҳаётий, ҳам маҳорат нуқтаи назаридан тажриба тўплайди. Ўтган йили анчагина сермахсул йил бўлгани, газета ва журналларда ёзувчи ва шоирларнинг кўплаб публицистик материаллари берилгани, китоблари чоп этилгани яхши, албатта. Бироқ ютуқлар ўзимизники, лекин муаммоларимизни ким кўтариб чиқади? Президентимиз Шавкат Мирзиёев тиббиёт, ички ишлар ходимлари фаолияти ҳақида танқидий мулоҳазалар билдирди. Бу мавзуларда публицистик чиқишлар, журналист суриштирувлари йўқ ҳисоб. Бугунги публицистларимизда маҳорат ҳам, жасорат ҳам етишмаяпти. Публицистика мавжуд муаммоларни очиб бериш ва уларни бартараф этишда барчани сафарбар қилувчи қудратли куч эканини ижодкорларимиз унутмасликлари даркор.

Мазкур фаслимизда устоз публицистикасининг ўзига хос жиҳатларига эътибор қаратилади.

Бойбўта ДЎСТҚОРАЕВ,
филология фанлари номзоди,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси,
"Олтин қалам"
миллий мукофоти совриндори

ИБРАТ САБОҚЛАРИ

Сайди ака билан узоқ йиллардан буён қадрдонмиз. Ўшиташимча, дўстлигимиз, биродарлигимиз борасида кимдир ёзибди. Шу боис унинг яхши инсонлиги, дўстлиги ҳақида эмас, бошқа бетакрор қирралари хусусида тўхталмоқчиман.

Сайди Умировнинг бутун онгли ҳаёти ягона бир мақсадга — журналист кадрлар тайёрлаш ишига бахшида бўлди. Бўлажак ижод аҳлига бор билими, тажрибаси, меҳрини бериб келаётган устознинг эллик йилдан зиёд даврдаги меҳнат фаолиятининг ўзагини, меҳварини истиқлол йилларидаги саъй-ҳаракатлари, изланишлари ташкил этади. ЎзДЖТУдаги халқаро журналистика, ЎзМУдаги журналистика факультетларида бўлғуси журналистларга таълим-тарбия бериб келаркан, Сайди ака журналистика назариясининг энг сўнгги ютуқларини талабаларга етказишга уринади. Энг муҳими, ана шу назарий билимлар асосида ёзиш кераклигини ўзи амалда кўрсатиб беради.

Домла ёзганда ҳам кичик бир бадий деталдан катта тимсолларгача эсда қоладиган қилиб, меҳр кўри билан ёзади. Унинг таниқли олимлар, ижодкорлар ҳақида ёзган ўттизга яқин портрет очерклари мутлақо бир-бирини такрорламайди. Уларда қаҳрамонларининг шундай сифатлари, характер белгилари топиб берилганки, булар, таъбир жоиз бўлса, рассом Рафаэлнинг шогирдлари расмларига қўшимча қиладиган "бир чизиги"ни эслатади.

Сайди ака Ўзбекистон Қаҳрамони Озод Шарафидиновни хотирлайдими, профессор Бегали Қосимов тўғрисида ҳикоя қиладими, Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби Иброҳим Ғафуров ҳақида ёзадими, уларнинг ўзларига хос одатлари, тийнатларидан характерли бир "бўлаги"ни келтириш билан мақоласини жонлантириб юборади. Бу санъат, бу маҳорат белгиси.

Ҳар бир ижодкорнинг ўзи севган, ёқтирган мавзуи, адиблари, замондошлари бўлади. Сайди ака Абдулла Қаҳҳор, Асқад Мухтор, Одил Ёқубов, Пиримкул Қодиров, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Ўткир Ҳошимов, Эшқобил Шукур каби ижодкорлар ҳақида ёзаркан, уларнинг истеъдоди, бадий маҳоратига қойил қолганини қойилмақом қилиб ифодалайди, муносиб ташбеҳлар, эпитетлар топади. Сайди ака ўзи ёзган мақолалардан қаноат ҳосил қилганда ёш боладек қувонганини, мақоласидаги ўзига ардоқли нуқта ва фактларни, таъбир ё тавсифларни қайта-қайта шавқ билан ўқиганини кўп кўрганман.

Сайди Умировнинг кейинги йилларда ёзган асарлари ичида алоҳида таъкидлашга сазоворлари талайгина. Булар сирасида "Эркин Воҳидов публицистикасига чизгилар" ("Ўзбекистон овози", 2016. 27 декабр), "Ашъори эш, қобил ижодкор" ("Хуррият", 2016. 7 сентябр), "Етук муҳаррир, камтар мунаққид" ("Маърифат", 2017. 24 декабр), "Халқ ардоғидаги мутафаккир" ("Ўзбекистон овози", 2017. 28 декабр) каби мақолалари тилга тушди. Уларда муаллифнинг билими, салоҳияти, тафаккур доираси манамен деб кўришиб туради.

Сайди ака бугун қутлуғ ёшга қадам қўйди. Биз дўстлари, ҳар қанча қутласак, дил изҳорини ёзсак арзийди. Лекин ҳозир мамлакатимиз ўз тараққиёт йўлининг янги довонидан ошаётган масъулиятли бир даврда энди ҳордиқ чиқарсам бўлади, дея дўппини бошдан олиб қўядиган вақт эмас. Хусусан, мамлакатимиз раҳбари журналист кадрларни тайёрлаш бўйича алоҳида университет ташкил этиш кераклигини таъкидлаган бир пайтда филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республика-

сида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, "Олтин қалам" миллий мукофоти совриндори Сайди Умиров белбоғни бир неча жойидан маҳкам боғлаб ғайрат қилишига ишончим комил.

Сайди ака бу йўлда толманг, чарчаманг! Ўзингиз иборангиз билан айтганда "Кўп ва ҳўп ёзинг!". Ҳамиша олдинги сафда бўлинг!

Ўктам МИРЗАЁРОВ,
Ўзбекистон Журналистлар ижодий
уюшмаси раиси ўринбосари,
Ёзувчилар уюшмаси
Бадий публицистика кенгаши раиси,
"Хуррият" газетаси бош муҳаррири

ЁШ ЖУРНАЛИСТЛАР УЧУН НАМУНА

Сайди Умиров бугунги даврда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга муносабат билдиришда улўғ ёшига қарамасдан энг тезкор ёзадиган, ҳозиржавоб журналистлардан биридир.

У Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бадий публицистика кенгашининг фаол аъзоси сифатида вилоятларга уюштириладиган хизмат сафарларига ҳар доим шай туради. Унинг Тошкент, Сурхондарё, Навоий вилоятларида бўлиб, амалга оширилаётган янгиланишларни ёритгани фикримизнинг далилидир. Тезкорлиги шундаки, мақола ёки йўл очеркини сафардан қайтибоқ таҳририятга топширади. Демак, у сафар давомида фақат маълумот тўпламай, балки йўл-йўлакай ёзади ҳам.

Устоз Сайди Умиров жуда катта ижодий салоҳиятга эга ижодкор. Унинг қалбан самимийлиги ижод намуналарида ҳам акс этиб туради. Сўзга бой. Баъзан ҳеч бир етук олимдан қолишмаган тадқиқотлари билан ўз мухлисларини лол қолдиради. Бундай салоҳият, албатта, тинимсиз ўқиш, изланиш, янги маълумотларга қизи-

қувчанлиги боис ижодий тажриба бўлиб тўпланган. Бир сўз билан айтганда, устоз Сайди Умиров ҳамиша жангга шай аскарга ўхшайди. Унинг юқорида саналган хислатлари бугунги ёш журналистлар учун ибрат мактабидир.

Сайди Умиров "Хуррият"да энг кўп чиқиб турадиган муаллифлардан, "Таҳририятимиз аъзолигини, қолаверса, ҳукуматимиз муносиб кўрган унвонни оқлашим керак-ку", дейди ҳазил аралаш.

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ,
ЎзМУ журналистика факультети доценти,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси,
"Дўстлик" ордени совриндори

ЎЙНОВЧИ-МУРАББИЙ

"Пайнов" деган сўзимиз бор. Қишлоқда томорқани суғориш учун маҳалладошларга навбат билан сув берилади, сувни беҳуда оқизмаслик учун томорқа ҳажмига қараб, вақт белгилаб қўйилади. Томорқасини сиздан кейин суғорадиган киши: "Бўлай дедингизми кўшни, бўпқолдингизми?" дея шошириб туради. "Шошилтирманг, ҳали пайнов чиққани йўқ-ку", дейсиз. Ер қониб сув ичгач, кўшнининг ерига пайнов сув оқиб чиқади. Бирор киши навбатдан қолиб кетса, "Менга сув тугул пайнов ҳам тегмади", дейди.

Пайновнинг маъноси шу. "Бу одам бир нарсага қизиқса борми, пайновини чиқармагунча қўймайди", деган гап шундан чиққан. "Пайновини чиқариш" - бир ишни астойдил, кўнгил қўйиб, таг-тубига етиб, маъно-моҳиятини тушуниб, ўзини ҳам, бошқаларни ҳам қониқтириб бажариш.

Устоз Сайди Умировнинг "Маънавият мулкига саёҳат" деб номланган янги китобини ("Ўзбекистон" нашриёти) ўқир эканман, шу таъсирчан сўз ёдимга тушди.

Домла журналистика касбини ҳар тарафлама, ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан чуқур, "пайновини чиқариб" ўрганган, намуна қаламини кутлуғ ёшида ҳам қўлидан қўймай келаётган ғайратли олимларимиздан бири. Кўпқари ўйинига қиёс қиладиган бўлсак, домланинг ҳали-вери отдан тушадиган, улоқни бировга олдирадиган нияти йўқ. Аксинча, ғайрат камарини бўшаштирмай, илмда ҳам, амалиётда ҳам шахсий намуна кўрсатиб, "ўйновчи тренер"лик мақомини баланд тутиб келмоқдалар.

Бошқа касблар хусусида бошқа мутахассислар айтгани маъқул. Журналистикага келсак, бу соҳада кейинги йилларда фавқуллоҳда муҳим ўзгаришлар юз берди. Узоқ вақт назарий ва амалиётчи олимлар ўртасида ҳамкорлик, ҳамфикрлилик бўлмади. Бир вақтлар "санъат санъат учун" деган шиор ҳукмрон бўлганидай, собиқ тузум шароитида матбуот соҳасида асосан назарий ва мафкуравий қолиплар ҳал қилувчи аҳамият касб этди. Педагогикада таълим ва тарбия уйғунлигига эришишдан кўра муҳим жиҳат йўқлиги анча кеч англанди. Журналистикада ҳам шундай бўлди. Сайди Умиров, Бойбўта Дўстқораев, Хуршид Дўстмуҳаммад, Ҳалим Саидов ва бошқалар мана шу кемтикликни тўлдиришга чоғландилар. Сайди ака журналистикада ижод қаламини доимо ҳаракатда тутиш, маҳоратни муттасил ошириб бориш, қўлни қотириб қўймаслик, воқеаларнинг ҳаммаша марказида бўлиш, шахсан кўрган, гувоҳ бўлган, таъсирланган, ҳис қилган, илҳомланган, идрок этилган нарсалар, изтироблар тўғрисида ёзиш лозимлигини уқдиришда давом этди. Бойбўта домла миллий журналистикамиз тарихи қатларидаги не-не ҳақиқату ҳолатларни қилни қирқ ёргандай заргарона ўрганиб, "тасо-дифий" хас-хашаклардан тозалаб, узоқ вақт қўлдан тушмайдиган, иш столида турмаса, ўрни билинадиган ажойиб дарслик яратди. Хуршид Дўстмуҳаммад журналистнинг касб одобини илмий жиҳатдан ўрганиб, биргина

"ахборот" сўзининг маъно-моҳиятига, таъсир кучи ва қозибасига, кичик бир хабарнинг ижобий ёки салбий куч-қудратига салмоқли китоб бағишлади. Ҳалим Саидов журналистикада устоз-шогирдлик анъанаси, тўпланган тажриба, шахсий намуна, турфа хил муаллифларга хос ифода услубларини ўрганиш нақадар муҳимлигига ғайбқоримизни қаратди. Ҳабибулла Олимжонов, Муҳаммаджон Обидов амалиёт йўлидан бориб, журналист суриштирувининг энг яхши, самарали намуналарини яратишди.

Сайди ака бир вақтлар Абдулла Қаҳҳор асарларида деталь мавзусини номзодлик диссертацияси қилиб илм оламига шахд билан кириб келган. Бунга кўп йиллар бўлган, аммо ўшандан буён "деталь" деганимиз домла ижодининг маъно-мазмунига айланиб қолди десак, муболаға бўлмайди. Устоз газета ёки журналга мақола ёзадими, одмироқ йиғинда сўз айтадими, жиддийроғида маъруза қиладими, ёш мухбирлардай юрт кезадими, шогирд йўқлайдими, набиралари тенгилар билан майдонда тўп сурадими, бирор китобга сўзбоши ёки тақриз ёзадими, ҳамкасблар даврасида аския пайровларига қўшилиб, самимий хандон отадими, гоҳ эрта азонда қўнғироқ қилиб (уйқунинг белига тепиб), ҳамкасбларига бирор хушхабарни етказадими — ҳамма ҳолатларда ҳам гап айланиб бориб, деталга тақалади. Деталсиз сўз қовушмайди, фикр унмайди.

Деталь — ижодда фикрни лўнда ва таъсирчан ифода-лашнинг, айтилмоқчи бўлган гапни ўқувчига қойиллатиб етказишнинг сеҳрли мурвати. Бу мурват Антон Чехов, Абдулла Қаҳҳор, Саид Аҳмад, Неъмат Аминов, Шукур Холмиров каби ижодкорларда жуда баланд мақомга эга. Топилма, қуйма деталлар воқеа-ҳодисанинг маъно-моҳиятини пўсти арчилган шафтолидай очиб юборади. Деталь воситасида сиз гапнинг пўсткалласи-

ни, коса тагидаги нимкосани англайсиз. Чингиз Айтматовнинг "Оқ кема" асарида шундай эпизод бор: ароққа бўккан жоҳил Ўрозқул туғмас хотинини аёвсиз калтаклайди, қайнотаси Мўмин чолни ҳақорат қилади, кўзлари қонга тўлган ҳолда ўтов ичидан чиқиб, биқиллаб қайнаб турган самоварни зарб билан тепиб юборади. Самоварнинг қаппайиб турган қозонсимон қорни Ўрозқулни янада ваҳшийлаштириб юборади.

Сайди Умиров мақола, очерк ёки эссе ёзадими, Чингиз Айтматов, Ғайбуллоҳ ас-Салом, Асил Рашидов, Эркин Воҳидов, Иброҳим Ғафуров асарларини таҳлил қиладими, деталлар, ташбеҳлар ёрдамида улар ижодининг бир қарашда кўзга у қадар ташланмайдиган, аммо ўта муҳим жиҳатларини синчковлик билан таҳлил қиладди, ўқувчини таҳлилга тортилаётган асар муаллифининг ички дунёсига олиб киради. Фикримизга далил сифатида домланинг "Ер ҳам сув-ла ҳамкор, якқалам" мақоласидан парча келтирамиз: "Чингиз Айтматов публицистикаси — ҳаётий ва ижодий тажрибаси катта, билим савияси кенг, жаҳон адабиёти дурдоналарини кўп ва ҳўб ўқиб, мағзини чаққан, гражданлик туйғуси кучли, мамлакат тақдирига даҳлдор, дунё воқеаларидан яхши хабардор, олам зарбини юраги қаъридан ўтказувчи, далил, ҳодиса ва жараёнларга замонавий онг, сайёравий тафаккур юксаклиги ҳамда теранлигидан қараб ҳукм чиқарувчи, баҳо берувчи дониш, етук, истеъдодли ёзувчининг публицистикасидир. Унинг очерк ва эсселари, мақола ва хатлари, суҳбат ва нутқлари қамровининг кенглиги, маъносининг теранлиги, оҳори тўкилмаган, кутилмаган далил ва мисоллар, босиқ ва эҳтиросли, чўнг ва тифдор фикрларга, санъаткорона мушоҳада, фалсафий муҳокама, публицистик мулоҳазаларга бойлиги, тилининг соддалиги, ширадорлиги, образлилиги, рангдорлиги, сўз ва ибораларнинг аниқлиги... ва яна кўп

фахриятлари билан ажралиб туради".

Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовнинг она тилимизга доир куюнчаклик билан ёзилган, аввали 2009 йили адабиёт газетасида эълон қилинган, давоми "Китоб дунёси"да чоп этилган туркум мақолалари хусусида фикр юритар экан, Сайди домла шундай ёзади: "Тил, сўз ҳақида тўлиб, яйраб, ёйилиб ёзишга, дил тўрида, тил учида турган фикр-мулоҳазалар, орзу-армонлар, илганиш-кузатишларни бемалол ифодалашга кенг майдон очиб берадиган жанр илмий-бадий публицистикадирки, Эркин Воҳидов унинг имкониятларидан унумли фойдаланиб келмоқда... Ардоқли шоиримиз тилимизнинг бойлиги, ҳусни-жамоли, софлиги, муаммолари, истиқболли ҳақида мудом қайғуриб, жонкуярлик қилиб келаётган фаол ижодкорлардандир... Шоиримиз "Китоб дунёси"нинг хонтахтасида биз, ўқувчиларга тўкин дастурхон ёзиб, тилдан тайёрланган, бири-биридан маза-ли тўрт хил таом билан меҳмон қилди. Келинг, таомилга кўра, қўл очиб фотиҳа қилайлик: илоҳи омин, экканнинг (излаб, топиб ёзганнинг), тикканнинг (ушбу мақолаларни чоп этганнинг), еганнинг (ўқиганнинг, баҳраманд бўлганнинг) отасига раҳмат". Бу ерда "дастурхон" — ўзига хос деталь. Гап шундаки, Эркин ака мақолаларининг сўнгги боби "Дастурхон" деб номланган ва бу сўзнинг этимологияси жуда чуқур очиб берилган.

Сайди Умировнинг шоир Муҳаммад Юсуф ижодига бағишланган мақоласидан иқтибос: "Назмлари, назарингизда, қайнар булоқдай, мисралари тоғ бағридан ўйноқлаб оқиб келаётган шалолалардай. Баъзилар наздида Муҳаммад Юсуф учун шеър ёзиш сув ичгандай, писта чаққандай осон туюлиши мумкин. Ҳолбуки, унинг учун ҳар бир сўз, ибора, образ узоқ изланиш, ўйла-ниш, қайта-қайта ишлаш, тунларни уйқусиз ўтказиш

натижасидир. Битта шеъри олти-етти шеърга татигулик, битта китоби бир неча китобнинг ўрнини босгулик. Ўйлаб ёзди, ўйнаб ёзди, кулиб, ҳиссиётга берилиб, йиғлаб ёзди, мухлислари кулиб, ҳаяжонланиб, йиғлаб ўқишди, ёд олишди. Устоз шоиримиз Эркин Воҳидов ташбеҳидан фойдаланиб айтганда, Муҳаммад Юсуф дуторининг тори ҳам иккидур: бири дилхуш, бири дилхун. Дилхун шеърлар, оғриқли сатрлар, асосан, мустабид тузум йилларида, дилхуш нақшлар мустақиллик, ҳурлик даврида яратилган".

Бундай таъсирчан, ўқувчи хотирасига нақшланадиган куйма ифодалар, мантиқан кучли ва жойига тушган қиёсларни Сайди Умировнинг бошқа кўплаб мақолаларидан ҳам келтириш мумкин. Мен ҳатто домланинг, юқорида айтиб ўтганимдек, набираси тенгилар билан тўп суришида, шу ишидан завқ олишида, коптокни қаерда қабул қилиб, бошқаларга қай ҳолатда узатишида ҳам ўзига хос маъно кўраман. Машҳур футболчи Зинадин Зидан футбол майдонини тарк этиб, ўзининг қон томирлари боғланган мамлакатларда бу ўйин ривожига ўз ҳиссасини қўшаётгани мухлисларга аён. Ўтган 2013 йили бу машҳур футболчи "Россия—24" телеканали мухбирининг: "Сиз мини-футболни ривожлантиришга кўпроқ эътибор бермоқдасиз. Бунинг сабаби нимада?", деган саволига шундай жавоб берди: "Катта футболда майдонда беш-ўн дақиқа ҳаракат қилаётган ўйинчининг оёғига тўп тегмаслиги ҳам мумкин. Бу — оддий, ажабланмайдиган ҳолат. Мини-футболда сиз тўп билан кўпроқ ишлайсиз, тўпдан узоқлашмайсиз, ўзингизни ўйинчи сифатида курашнинг ичида, марказида ҳис этасиз. Ҳаргал, тўп оёғингизга келиб тушганида, у билан рақиб дарвозаси томон интилар экансиз, футболдек оммавий ўйинга дахлдорлигингиздан мағрурланасиз".

Домла Умиров ҳаётда, ижодда, худди мини-футбол

майдонида бўлганидек, воқеа-ҳодисаларнинг бевосита ичида, марказида бўлишга, "тўп"дан, курашдан узоқлашмасликка, аксинча, бу жараёнларнинг фаол иштирокчиси сифатида ўз имкониятларини намоён этишга, билим, тажриба деб аталмиш "тўп"ни ўзида узоқ сақламай, ортиқча "дриблинг"га берилмай, вақтида шогирдларига узатишга ҳаракат қилади. Шу маънода, у кишини ёшлик шижоатини сақлаб келаётган ўйновчи-узатувчи мураббийга ўхшатиш мумкин. Кўпсонли шогирдлар домлани шу жиҳатлари учун ҳам қадрлашади, майдонга бирга тушишдан чўчишмайди.

Аҳмад ОТАБОЕВ,
"Ўзбекистон адабиёти ва санъати"
газетаси бош муҳаррири ўринбосари,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган журналист

БОШҚАНИНГ ЮТУҒИДАН ҚУВОНАДИГАН ИНСОН

Сайди ака ҳаммамизни ўқитган. Бизни журналистика сирларидан хабардор қилган, журналистикага ҳавасимизни кучайтирган устозларимиздан бири. Талабалик йилларимда мен домланинг адабий-танқидий мақолаларини ўқиганман. Шунча вақт ўтган бўлса-да, ўша мақолалари ҳали-ҳануз ёдимда турибди. Адабий танқиднинг вазифалари нимадан иборат? Бугунги адабий жараёнда адабий танқиднинг ўрни қандай? Устоз адибларимиз ижодига адабий танқиднинг муносабати қандай? Мақолаларида ана шу масалалар жуда аниқ ва ниҳоятда талабчанлик билан қўйилганди. Чунончи, Абдулла Қаҳҳорнинг маҳорати ҳақидаги мақоласини олайлик.

Унда тадқиқотчи ёзувчининг бадий деталдан қанчалик унумли фойдаланганини асарларидан олинган конкрет мисоллар билан назарий жиҳатдан асослаб берган. Шу жиҳатдан бизга жуда ёқарди. Домлада куч-қувват, иштиёқ етарли. Шу боис, номзодлик ишидаги фикр-мулоҳазаларини бугунги адабий жараён билан боғлаб, қиёслаб яна шундай мақолалар эълон қилса жуда яхши бўларди.

Устознинг публицистик ижоди ҳам ҳароратли, самимий. Масалан, ўтган йилларда бир қатор ёзувчилар ҳақида яхши адабий-публицистик асарлар ёзди. Жумладан, Иброҳим Ғафуров ҳақидаги каттагина мақоласи "Китоб дунёси" газетасида чиқди. Шоир Эшқобил Шукр ва бошқа ижодкорларга бағишланган мақолаларини ҳам таъкидлашни истардик. Машҳур адабиётшунос домламиз Талъат Солиҳов ҳақида жуда самимий хотиралар жамланган китобга ёзган тақризи ҳам чиройли чиқди. Сайди ака тўғри келган мавзуда ёзиб кетавермайди. Кўнглига етиб борган, дилига яқин олган, ўзи шу объект ҳақида аниқ фикрга эга бўлган мавзуларда қалам тебратди. Мана шу вайдан ҳам унинг публицистик асарлари дарҳол тилга тушади.

Яна бир эътиборли жиҳат. Матбуотда чиққан адабиётга оид мақола борми, чоп этилган янги китоблар борми, булар домланинг назаридан четда қолмайди. Ўзaro суҳбатларда фалон газетада шундай асар чиқибди, ўқидингизми ёки фалон нашриётда шундай китоб чиқибди, кўзингиз тушдими, деб сўраб қолади. Ўзи уларни биринчилардан бўлиб топиб ўқийди, фикрларини айтади. Бу ижодкорнинг фаоллигини, сергаклигини, ўз ишига меҳр-муҳаббатини, иштиёқини кўрсатиб туради.

Энди Сайди аканинг шахси ҳақида гапирадиган бўлсак, у киши бизни ўқитганда қандай сурату сийрат-

га эга бўлган бўлса ҳозир ҳам шундай: ҳамиша юзида нур, лабида кулгу, тилида, дилида самимий истаклар билан оддий бир мақоламиз бўладими, суҳбат ёки таҳрирдан чиқарган кичик материалмиз бўладими, дарров ўқиб, илғаб, табриклаб, доимо кўнглимизни кўтариб, ижодга, журналистикага бўлган савий-ҳаракатимизни, ҳавасимизни рағбатлантириб келади. Мана шу одатлари Сайди аканинг самимий инсон эканлигини, бошқанинг ютуғидан, меҳнатидан қувона билиш фазилатига эга эканлигини кўрсатади.

Назира ТОШПЎЛАТОВА,
филология фанлари номзоди, доцент

ПУБЛИЦИСТИКА ОҲАНГИ

Устоз Сайди Умировни ўтган асрнинг саксонинчи йилларидан биламан. Тўғрироғи домла ТошДУ (ҳозирги ЎзМУ) журналистика факультети декани муовини бўлиб ишлаш билан бирга бизга иккинчи, учинчи курсларда сабоқ берганди. Қизиқарли маърузаларининг мазмуни ҳалигача ёдимда. У бизга рус публицистларидан К.Симонов, М.Кольцов, А.Аграновский, Г.Радов, В.Овечкинлар ижоди ҳақида тўлиб-тошиб гапирарди. Ҳар бир публицистнинг услубини ҳаётий мисоллар билан, яъни шу ижодкорнинг қайсидир асаридан, муаммоли мақоласи, очерки ёки фельетонидан парча келтириш орқали асослаганида, "наҳотки шу публицистларнинг ҳамма ёзганларини ўқиб чиққан бўлса", деб ҳайратлангандим. Яна денг, айнан услуб масаласида гапириш ҳар ким учун ҳам эмасди, айниқса публицистикада. Чунки асосий қуроли кўҳна ва навқирон СЎЗ бўлган публицистикада янги гапни айтиш жуда мушкул. Ҳар гал публицист ижод қилишга ўтирганда, гапни нимадан бошлашни билмай сукут билан узоқ яккама-якка қолади. Ке-

йин нималарнидир қоралайдию, устидан қалам тортади, ёзганлари ёқмасдан қоғозни гижимлайди. Гўё ҳамма гап айтиб бўлинган, ёзадигани бировни такрорлашдан бўлиб кўринади, китобларни варақлайди, ҳужжатларни титкилайди, ўрганган воқеасини кундалигига қайтаётган ёзувлардан қайта-қайта ўқиб, тасаввурида жонлантиради. Кейин ўтириб, ишонч билан ёза бошлайди. Чиндан ҳам публицистикада янгилик яратиш, янги гап айтишнинг уддасидан чиқиш жуда қийин. Аммо ҳаммаша воқеликни янгича талқин қилиш, унга янгича ёндашиш мумкин. Шу маънода битта асар, битта мақола орқали ижодкор услубини бошқаларидан ажратиш анчагина мушкул. Бунинг учун уни тадқиқ қилаётган изланувчи кўп ўқиши, ўша ижодкорнинг ёзганларини узоқ вақт кузатиб бориши зарур. Сайди Умиров ана шундай эринмасдан топиб ўқийдиган, ижодкорларнинг ёзганларига қараб, уларнинг услубидаги ўзига хосликни назорат илғайдиган, буни тушунадиган, тушунтирадиган зукко олимлардандир.

Инсон ўзи муайян бир соҳада фаолият олиб борса ҳам, шу соҳанинг ичида ўзига ёқадиган қисми, йўналиши бўладики, у шу қисм ёки йўналиш билан машғул бўлса ҳузур қилади, роҳатланади, қандайдир мажбурийат туфайли эмас, бажонидил ишлайди, ҳақиқий маънода ижод қилади, яратади. Сайди Умиров журналистика таълими соҳасида салкам эллик йил фаолият олиб бориб ўқитувчиликдан тортиб, турли раҳбарлик лавозимларида ишлаган, педагогик фаолияти давомида вазият тақозоси билан журналистиканинг (назарияси бўладими, тарихи, тележурналистика, шарҳ, ҳатто фотожурналистикадан) бир қатор фанларидан дарс берган бўлса-да, уларнинг ҳеч бирини камситмаган ҳолда энг яхши кўрган предмети публицистика ҳисобланади.

Домла публицистикада худди денгиздаги балиқдай сузади. Маза қилиб ишлайди, изланади, газета ва журналларда, китобларда чоп этилган публицистик мақолаларни қолдирмасдан ўқийди. Матбуотдаги чиқишларни мунтазам кузатиб боради. Таҳлил қилади, таҳлилларида

ҳам шунчаки яхши ёки ёмон деган хулосани бермасдан, изчил ўрганади, хусусан, мавзу танлаш, муаммо кўриш, фактдан фойдаланишдан тортиб, далиллаш, баъдий воситалардан фойдаланиш, сўзга бўлган муносабат каби жиҳатлар домланинг эътиборидан четда қолмайди. Ҳатто, бирор бир муаллифнинг камчилигини кўрсатишда ҳам "бундай ёзишдан муаллиф бошқа нарсани назарда тутган бўлиши эҳтимолдан холи эмас", дея унинг кўнглига оғир ботмайдиган тарзда етказилади.

Сайди Умировнинг "Публицист сабоқлари" деган каттагина тадқиқот характеридаги мақоласи таниқли рус публицисти Анатолий Аграновский ижодига бағишланади. Битта шу мақолани ёзиш учун домла публицистнинг йигирмага яқин очеркини, китобларини синчиклаб ўрганиб чиққан. Фақат бу билан чекланмай, публицистнинг ишлаш услуби, унинг позицияси ва ҳаётий принциплари хусусида унинг интервьюлари, бошқаларнинг у ҳақидаги фикрлари орқали бойитади. Сайди Умиров шундай ёзади: "Ҳамма бирдек амал қилиши керак бўлган, лекин ҳамма амал қилавермайдиган шарт ва оғоҳлантириш. Асар оҳанги масаласига А.Аграновский алоҳида эътибор берганича бор. Публицистнинг инон-ишончича, тўғри белгиланмаган, маромига келмаган оҳанг (тон) муаллифдан ўчини олади. Муаллиф қизишгани сари ўқувчи совуққон бўлиб боради. Муаллиф газабнок бўлса, ўқувчи босиқ тутати. Муаллиф ҳаяжон оғушида - ўқувчи бўлса, лоқайд. Ҳеч қутилмаган ҳолда асар тескари таъсир эта бошлайди. Бунга ўзбек публицистикасидан ҳам мисоллар келтириш мумкин". (Сайди Умиров. Дорилфунунлар тақдиримда. "Шарқ", 2008. 124-бет)

Сайди Умиров учун публицистиканинг оҳанрабоси унинг ҳаққонийлиги, халқоналиги, самимийлиги ва қутилмаганлигида. Ўзи ҳам ижодида бунга алоҳида аҳамият қаратади. Домланинг публицист сифатида ёзганларига эътибор берсак, унинг маромига етган оҳанги бор. Гарчанд гаплар узун тузилса-да, у ўқувчига малол келмайди. Аксинча уюшиб келадиган сўзларда фикр, оҳанг, баъзан сўзларнинг қофияланиб келиши матнни тушу-

ниш, моҳиятни англашни осонлаштиради. Юқорида келтирилган парча фикримизнинг исботи бўла олади. Ёки яна бир мисол. Марҳум адабиётшунос олим, филология фанлари доктори, профессор Бегали Қосимов ҳақида "Излай-излай топгани" сарлавҳали мақоласида шундай сатрларни учратиш мумкин: "Публицистик руҳ билан йўғрилганлик профессор Бегали Қосимов мақола, тадқиқотларининг ўзига хос хусусияти, фазилатларидандир. Ақл билан юрак, илм, мантиқ ила ҳис, туйғу ҳамқору ҳамдастлиги, фуқаровий жасорату катта, чўнг маҳорат иттифоқи сифатидагина юзага келади бу фазилат" (ўша манба. 107-бет).

Сайди Умиров публицистикасининг бошқалардан ажралиб турадиган жиҳати — сўзни моҳирона қўллаши, халқона топилмалари, енгил мutoйибасида кўзга ташланади. Домла қандай ўйласа, шундай ёзади, қандай тушунса, шундай тушунтиради, шундай етказди. Соҳада кўп йиллар бирга ишлаган қадрдони, дўсти, ҳамкасби, филология фанлари номзоди Бойбўта Дўстқораев ҳақида "Дўст ҳақида сўз" сарлавҳали мақоласида "Б.Дўстқораев адабий жараёни мутазам кузатиб, мақола, тақризлар билан иштирок этиб, баҳс-мунозараларда фаол қатнашиб келаётган синчков филолог, журналист, қолаверса "ашаддий" китобсевар, атоқли олим Озод Шарафиддиновнинг шогирдларидан эканини назарда тутсак, унинг билими, савияси, китобга ўчлиги борасидаги тасаввуримиз янада кенгаяди", деб ёзади (Дилпарвар олим. "Баёз", 2013. 7-бет). Сайди Умировнинг ёзганларида баъзан гап кесим билан тугамаслиги мумкин. Кесимнинг ўрнига сифат ёки аниқловчи келиши ҳоллари кўп учрайди. Бу ўринда қофияларга ўхшаш топилмалардан кенг фойдаланади. Масалан, "...тўқликка шўхлик, нонтепкиликдек (нонқўрлик) бадаҳлоқликлар тасвир-баёнида публицист тонини ва тўнини ўзгартиради...", "...муҳаррир сифатида баъзан юмшоқ гиламлар устидан юриб бориб, қаттиқ гап эшитишлари...",

"Асқад Мухтор кўп ва ҳўб, куюниб, койиниб ёзган мавзу тил муаммоси..." сингари сўзларни қўллаш Сайди Умировнинг услубигагина хос. Унинг таҳлиллари асосан сўзи содда ва самимий, эътирофлари юқори, эътирозлари андишали, танқиди юмшоқ, тавсиялари масъулаёт ўрнида келишига гувоҳ бўлиш мумкин. Шу маънода Сайди Умиров ижодининг асосий кредоси — яхшилик ва маърифийликдир. У ҳамма нарсадан яхшилик қидиради, ҳаммага яхшилик қилишга уринади. Баъзан Сайди Умиров ижодида унутилган ёки истеъмолдан чиқиб кетган сўзларни ҳам учратиш мумкин. Бу домла публицистикасининг халқоналигидан далолат беради. У хоҳ мақола, хоҳ очерк бўладими ёки суҳбат бўлсин, муаллиф сифатида ўқувчи осон тушунишини назардан кочирмайди.

Публицистиканинг етук тадқиқотчиси бўлиш, бу соҳада фақат изланиш олиб бориш, чуқур ўрганиш билан чегараланмайди, балки ҳаётини унга бағишлаш, унда яшашни ҳам тақозо этади. Шу маънода Сайди Умиров ҳам зоҳиран, ҳам ботинан етук публицистдир. Мен у кишидан бундан 25—30 йиллар илгари сабоқ олиб, шу даврда домлани устоз, публицистиканинг билимдони сифатида кашф этган бўлсам, ўшандан бери домланинг сифатида ёзмаганини ёки ёзмай қўйганини эслай олмайман. Устознинг бир ҳаётини шиори борки, уни бизга бот-бот эслатиб туради. "Журналистика факультетида таълим бераётган одам, албатта ўзи ижод қилиши, ёзиши керак. Бўлмаса талабаларни ишонтиролмайди", дейди. Дарҳақиқат, айрим ҳамкасблари йиллар давомида матбуотда битта жўяли мақола билан чиқиш қилмаётган бир пайтда саксон ёшли устозимизнинг матбуотдаги фаоллигига ҳавас қилмай бўладими? Бир йилда лоф бўлмаса ўн-ўн иккита мақола республиканинг турли газета ва журналларида эълон қилинади. Улар шунчаки мақоалар эмас. Айримларини жиддий тадқиқотларга менгзаш мумкин.

Парвина ОМОНОВА,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети Халқаро журналистика
факультети магистранти

САРЛАВҲА СИНОАТИ

Журналистика факультети талабаларига "Сарлавҳа — ярим мақола" деган фикрни жуда кўп такрорлашади. Унинг маъносини эса ҳар ким ҳар хил талқин қилади: кимдир сарлавҳа матннинг энг асосий мазмунидан келиб чиқиши, сарлавҳани ўқиган одам матннинг яримини ўқигандек бўлиши керак, дейди. Яна кимдир яхши танланган сарлавҳа матнни ҳеч бўлмаганда яримини ўқишга мажбурлайди, қолган яримини матннинг сифати ҳал қилади, дейди. Устоз таъбири билан айтганда, "аввал қизиқтириб, кейин ёрилади". Сарлавҳа ҳақидаги фикрлар қандай бўлмасин, мисол, албатта, Сайди Умиров ижодидан ҳам келтирилади. Боиси устознинг, сўз санъати шайдосининг бисотида сарлавҳанинг назарияда келтириладиган неки тури бўлса, учрайди. Устознинг сарлавҳалари оддий газетхонни ҳам, ахборотни қисқа сатрларда ўқишга одатланиб қолаётган биз, талаба-журналистларни ҳам мақоланинг охиригача ўқишга мажбур қилади, ўзига тортади.

"Томчилаб йиғиб, ҳовучлаб узатиб". Одатда сахий инсонни тасвирлашда ишлатиладиган тасвирий ифода. Мақола қаҳрамони ҳам сахий, "одамохун, дастурхони очиқ" инсонлардан. Бироқ сарлавҳа унинг фақат сахийлигига урғу берилгани учунгина бундай танланмаган, балки қаҳрамон (Нусрат Раҳмат) "матбуотда мақола, суҳбат, очерк, фелъетон, хат билан чиқиб (қошиқлаб йиғиб), кейинчалик ҳикоя, қисса, роман, китоб ҳолида ўқувчига тақдим этадиган (чўмичлаб узатадиган) ижодкорлар сирасидан" бўлгани учун шундай номланади. Муаллиф бир сарлавҳа билан "икки куёни" моҳирона "уради".

"Тиконли хушбўй атиргул"... Одатда атиргул аёллар-

ни нисбат берилганда ишлатилмас эдими, деб қоласан эсини. Муаллиф сарлавҳа бундай танланишининг тарихи борлигини ёзади. Мақола суюкли болалар шоири, моҳир пародиянавис Т.Адашбоевнинг тўплами ҳақида, асосамга Ўзбекистон халқ ёзувчиси Тоҳир Малик "Атиргул" номли бошсўз ёзади. Унда адиб, фикрлари асносида пародияни атиргулга ўхшатади, гулшандаги ҳидсиз гуллардан кўра, тикони бўлса ҳам атиргул яхши, дейди. Турсунбой Адашбоевнинг пародияларида қора ният йўқ, кимнидир айблаш, камчилигини изҳор этиш йўқ, дейди. Бундан таъсирланган муаллиф гўзал тасвирий комбинация яратади — тоза ниятда моҳирона ёзилган сатира ва юморга бой пародияларни тиконли хушбўй атиргулга ўхшатади.

"Хотираобод". Бу кўш сўз ўзбек изоҳли луғатида учрамайди, балки муаллиф кузатувининг маҳсули. Унда бир пайтлар Тошкент шаҳрининг чекка, пастқам, кўримсиз жойларидан ҳисобланган ("алвасти кўприк", ваҳимали жарликлар, ярим тунда янграган ўқ овозлари, нари бери кўмилганидан кийими, оёғи, сочлари кўриниб қолган шаҳидлар ҳақидаги ҳикоялар урчиган) файзсиз ернинг эндиликда энг кўримли, баҳаво жойга, муқаддас қадамжого айлангани ёритилади. Ҳар қандай сийқа сифатлашлардан холи сарлавҳа "Шаҳидлар хотираси" мажмуаси номини, шу билан бирга, шаҳид кетган аждодларимиз хотирасини назарда тутати ва ҳар иккисининг обод бўлганини жуда инжалик ва лўндалик билан бир сўзга бирлаштиради.

Устознинг сарлавҳалари доим шундай — кўринганидан чуқурроқ маънони беради, уни уқиб олиш учун ҳам газетхон мақолани охиригача ўқишга мажбур қилинади. Сарлавҳа нега бундай қўйилганини тушунгунингизча, қаҳрамон ўз тийнатию сийратига маҳлиё этишга улғуради. Ва ниҳоят, сарлавҳа қўйилган мақсадга эришади — у ўқувчини ўйлантиради.

Масалан, "Пойқадами ёққанди" номли мақолада сарлавҳа охиригача нега бундай қўйилганининг сирини ошкор этмайди ва натижада охиригача кўз узмай ўқили-

шига эришилади. Бегали Қосимовнинг "Излай-ишлай топгани" нима эканлигию Мурод Иброҳимов нега "Муродига етган олим" дейилаётганини ўқиб билиб олмасангизча кўнглингиз жойига тушмайди. "Куй анжана узилмасин тор" сарлавҳасини ўқийсизу ҳали матннинг ўқишга етиб бормасингиздан, тасвирийлик, образлиқнинг кучидан этингиз жимирлайди, рангининг оқаради - "кимнинг тори узилибди экан..."

Устоз Сайди Умиров ижодидан бу сингари мисолларни кўплаб келтириш ва унинг сарлавҳа танлаш маҳоратини мазкур юмуш усталари қаторининг юқори ўринларига ёзиб қўйиш мумкин.

Тўртинчи фасл

СПОРТСЕВАР, МЕҲРЛИ ИНСОН

Устоз Сайди акани илк бора Сирдарё даштларида ўтган пахта мавсумида самимий инсон, меҳрли мураббий сифатида кашф этганимиз ҳақида айтгандик. Кечин овқатдан сўнг уюштирилладиган гулхан атрофидаги турунг ва мушоираларда Сайди аканинг ҳам ўрни алоҳида бўларди. Гоҳ ўша даврнинг машҳур футбол шарҳловчилари Николай Озеров, гоҳида Котэ Махарадзе образига кириб, даврани қизитарди.

Бундан маълум бўладики, футбол Сайди аканинг энг яхши кўрган спорт тури. Ўзи ҳам бинойидек ўйинчи — ҳужумчи. Ўшанда ҳам пахта майдонларининг ажриқ босган чет жойларидан тўп суриш учун майдон танлар, эрталаб футболчи-талабаларга "Яхшилаб теринглар, тушдан кейин футбол ўйнаймиз", дея огоҳлантириб қўярди. Собиқ совет даври пахта сиёсатининг "ўзига хосликликлари"дан кўрқмасдан бизни футболга олиб чиқар, ўша текис майдоннинг икки четида, пахта ўқ ариқларидан чиққан катта кесаклардан дарвоза ясашиб, ўзи ўйновчи-мураббий мақомида тўп суради. Камина ҳам талаба устознинг жамоасида дарвозабонлик қилган. Бир икки ўйин-машғулотлардан кейин журналистика факультети термасини тузиб, қўшни колхозларда пахта тераётган бошқа олий таълим муассасалари футбол жамоаларини мусобақага чорларди. У бугун ҳам, саксон ёшига қарамасдан, талабаю ҳамкасблар билан футбол ўйнашни канда қилмайди.

Ишхонамиз манзили ("Бошланғич таълим" журнали таҳририяти) Матбуотчилар кўчаси, 32 уй. Қаватимизда "Ўзбекистон овози" ва "Голос Узбекистана" газеталари

тахририяти жойлашган. Бош муҳаррири Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган журналист Сафар Остонов. Сафар ака узоқ вақт "Спорт" ва "Ўзбекистон футболу" газеталарига ҳам раҳбарлик қилган. Спортни яхши тушунади.

Бир куни эрталаб ишга келсам, Сайди ака қават йўлагидан ўзининг машҳур "походка"сида у ёқдан буюкқа юрибди. Жаҳд билан қадам ташлаяпти. "Тинчликмикан, ё Сафар ака мақоласини бермадимикан", деган фикр лип этиб хаёдан ўтди. Ўйибор берсам, кеча газета чоп этилган шекилли, "Ўзбекистон овози"нинг эшиги ёпиқ.

Устозга яқинлашиб, кўришганда билдимки, қўлида қоғоз тахлами — мақоласини олиб келган кўринади. Юзида бир қадар ҳорғинлик, кўзларида жаҳл аралаш безовталиқ. Кўп вақтдан буён уни бу алфозда кўрмаганим учун "тинчликми, домла", дедим.

Маълум бўлдики, тун билан ухламай жаҳд билан мақола ёзиб, эндигина тахририятга кириб келган жойида дуч келган эканман. Қалбдаги галаён қоғозга тушса-да, фикрининг ярми қолиб кетган шекилли, чала сўрашгунча гапира кетди.

— Бир ўйлаб кўринг, нима етишмаяпти буларга? Ҳукумат шунча шароит яратиб бераётган бўлса, янги стадионлар, катта-катта маошлар... бу ёқда ишқибозлар тинимсиз қўллаётган бўлса. Инсоф ҳам керак-да... Шуларни ёздим, э-э, хафа бўлишса бўлар, лекин ўйлаб кўришсин-да энди...

Стадиону ишқибозларни эшитиб, домланинг кеча футбол бўйича юртимиз терма жамоасининг ўз майдонимизда жаҳон чемпионатида йўлланмани қўлдан бой бериб қўйгани учун жиғибийрон бўлаётганини англадим. Тунда асабим бузилган бўлса-да, эрталаб ишга келгунча унутибман. Устоз, ҳақиқий фидойи ишқибоз сифатида нафақат унутмаган, ухлмасдан дардини тўкиб, ўйинчиларни инсофга чақириб, уларнинг ғурурини кўзгаб мақола ёзибди! Бу сингари безовталиқ замирида, албатта, эзгуликка интилиш бўлади.

Сайди аканинг шахматга ҳам ишқибозлиги бор. Ижод-

кор шахматчилар даврасида тезкор ўйини, мусобақалар ташкил этишини кўп бора эшитганман, кўрганман. Кейин билсам, маҳалласида ҳам фаол экан. Қисқаси, ушбу фаслимизда устознинг ана шу қизиқишлари, шу билан бирга унинг меҳридан баҳраманд бўлганлар ҳақида дўсту шогирдлар ва яқинлари фикри билан танишасиз.

Сафар ОСТОНОН,
"Ўзбекистон овози" ва "Голос Узбекистана"
газеталари бош муҳаррири,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган журналист

ФУТБОЛНИНГ ҲАҚИҚИЙ ШАЙДОСИ

Устоз Сайди Умировни нафақат ижодкор, олим, балки футболнинг фидойи мухлиси сифатида ҳам яхши биламан. Терма жамоамиз ютқазиб қўйса, эртаси куниёқ фигони фалакка чиқиб, таҳририятга танқидий мақола олиб келади, таклифларию саволларни қалаштириб ташлайди: нега жон куйдиришмайди, нега гол уришолмайди?.. Бир гал "Гол қайғуси" сарлавҳали мақоласи газетамизда чиқди. Унда мураббий тактикаси, ҳимоячилар, ҳужумчилар ҳаракатини билганича таҳлил қилган эди. Бир фикри тўғри, бири эътирозли бўлиши мумкин, албатта. Лекин мақолада бир мухлиснинг, ватанпарвар инсоннинг "куйди-пишдиси" борлигидан кўнгил қуволади.

Сайди ака ижодкорлар ўртасида турнир борки, барчасида қатнашган. Баъзан ёшини ҳурмат қилиб, чарчаб қолмасин, деб алмаштирмоқчи бўлсангиз, ранжиб қолади. Ҳар келганда "Сафаржон, ўзингиз бир футбол турнири ташкил қилинг, мазза қилиб ўйнайлик", дейди. Саксон ёшга кирибдики, ҳамон майдонда тўп суради. Нафақат касбдошлар билан, балки набираси қатори талабаларнинг орасида ҳам уни кўп кўрганман. Ҳатто, унинг пахта мавсумида далалар чети - ажриқ қопланган жойларни топиб, "майдон" ясаб, футбол турнирларини

тўпирганини журналист шогирдлари гапириб юришадилар. Ҳозир ҳам турли сабаблар билан бундай мусобақалар уюштиришдан тўхтагани йўқ. 2018 йилда Сайди ака ва "Ўзбекистон овози" 100 ёшга тўлади. Ушбу кутлуг кўнларга бағишлаб ижодкорлар ўртасида йирик турнир ўтказиш ниятидамиз.

Спорт билан шуғулланмаган тенгдошлари эплагани уюқ борса ҳассасига суяниб, маҳалла чойхонасигача боради, Сайди ака эса қоматини тик тутиб, футбол майдонига шошади. Бу соғлом турмуш тарзи, спорт билан ошнолик натижаси, дейиш мумкин. Аммо энг аниғи бу тўғриси футболни чин юракдан севган, футбол ўйнаган киши қаримайди, кучдан қолмайди. Бунга устоз Сайди Умиров кафолат беради. Ишонмасангиз, у киши билан бир суҳбатлашиб кўринг...

Ахбор ИМОМХЎЖАЕВ,
спорт шарҳловчиси, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси

СПОРТНИНГ ЖОНКУЯР ТАШКИЛОТЧИСИ

Ўзбекистонда журналистикани, айниқса, спорт журналистикасини ривожлантириш бўйича салмоқли ишлар амалга оширилмоқда. Радио, телевидение, газета ва журналларда фаолият юритадиган намунали инсонлар жуда кўп. Улардан бири Сайди Умировдир. Илгари спортимиз жонкуяри Олимжон Акбаров хотирасига бағишланган турнир ўтказиларди. Фарғонанинг Яйпанида фахрий ўйинчилар ўртасида, Тошкентда журналистлар ўртасида мусобақалар бўларди. Уларнинг якунида кўпги-

на номинациялар бўйича совринлар бериларди. Сайди ака билан иккимизга энг фахрий журналист соврини берилганди.

Бу кишида, энг асосийси, ташаббускорликни ташкиллаган бўлардим. Бир нарсага киришдим, албатта, ниятига эришади. Ўқитувчилар, талабалар ўртасида турнирлар ташкил этиш, шу ёшда бўлсалар-да, формани кийиб, талабалар ўртасига кирволиб футбол ўйнаш булар ҳавас қилса арзигулик.

Сайди акага Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси унвони берилганда биринчилардан бўлиб табриклаганман. Кафедра мудири пайтида бир мавсум мени спорт журналистикасидан дарс беришга таклиф этди, неварам, ҳозир шарҳловчи Диёрнинг битирувишига раҳбарлик қилди. Бугун ҳам саксон ёшлари муборақ бўлсин, дейман. Ҳозирги кунда саксонни эмас, худодан умр сўраш мақсадида бўлса керак, 1000 ойлик (83 йилу 4 ой)ни тантана қилиш ҳам урф бўлмоқда. Тилагим шуки, ўша кунларда ҳам худди бугунгидек соғу саломатликда шукрона дастурхонларини ёзсинлару бизга ҳам у кишини табриклаш насиб этсин!

Шодмон ОТАБЕК,
Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган маданият ходими,
Ёзувчилар уюшмаси аъзоси

ШАХМАТ ТАХТАСИ — ҲУЖУМ МАЙДОНИ

Ёзувчи ва шоирлар ўртасида яхши анъаналар бор. Улардан бири ва менга ёқадигани шахмат мусобақалари мунтазам ўтказилишидир. Сайди ака Умиров билан ана шундай турнирларда дона сурамиз. Ака шахматдан

яқ олиб ўйнайди. Тезкор ҳужумда ўйнашни яхши кўради.

Шу билан бирга, шахмат мусобақаларининг ташкилчилари. Аксарият тахририятларда ижодкор шогирдларни кўп. Ҳатто, Самарқандда ҳам шахмат турнири ташкил этилди. Бунда унинг хизмати бор, деб ўйлайман.

Шахмат баҳона кўришиб, дийдорлашиб туришимиз тартиқлигини доимо таъкидлаб туради. Бодомзордаги ҳовлисига таклиф қилиб туради. Баъзи пайтлари дона сурашимиз, беш-олти соатга чўзилиб кетганини сезмай ҳам қоламиз.

Ҳабиб ТЕМИРОВ,
"Қишлоқ ҳаёти" газетаси
бош муҳаррири ўринбосари

ШАХМАТГА САДОҚАТ

Сайди аканинг шахматга қизиқиши унинг ҳаётсеварлиги, ҳамиша "форма"да юришининг омилларидан бири деб ўйлайман. Чунки шахматчи учун руҳий бардамлик катта аҳамиятга эга. Шу боис у кишини доим руҳий кўтаринкиликда кўрамиз. У киши ҳеч қачон мусобақаларда ҳам, ҳатто, кундалик ўйинларда ҳам рақибидан хафа бўлмайди. Ёки ютқазиб қўйса бирдан руҳий тушкунликка тушмайди. Унинг ҳаётда устоз сифатида ҳавасни келтирадиган хислатлари кўп бўлиши мумкин, худди шундай шахматда ҳам ҳавас қилса арзигулик жиҳатлари кўп.

Сайди ака Умиров садоқатли инсон. Шахматни ҳам садоқат билан ривожлантириб келмоқда. Футболга ҳам муносабати шундай.

кайнинг ёш қалбида меҳр, муҳаббат ва ҳавас туйғуларини уйғотган эди. Ўшанда "Катта бўлсам Сайди амакимдек одам бўламан", деган орзу кўнглимдан жой олган эди. Танловимнинг, ҳаёт ва қисмат йўлимнинг тидоси ўша кунларга бориб тақалса ажаб эмас.

Дадам раҳматли — Тўлқин Умиров (Сайди амакимнинг укалари) Самарқанд кооператив институтининг ўқишимни режаллаган, ёнига олиб ўз касбини ўргатишни ўйлаб юришидан хабардор эдим. Ўрта мактабни тамомлашим арафасида дилимдаги ниятимни, яъни Тошкентга бориб журналистика соҳасида ўқишни исташимни айтганимда дадам раҳматли ҳеч бир монеъликсиз "майли, кўнглингга қара", деб рози бўлган эдилар. Ўша кезлари ўн еттига кириб-кирмаган йигитча эдим, ҳаётнинг паст-баландини тушунмасдим. Ўттиздан ошиб қирқ ёшга етганимдагина дадам ҳам кўнгил одами бўлганини, ўшанда ёш бўлсам-да қароримга ҳурмат билан қарганини англадим. Унинг ботинан қандай катта одам, донишмандларча фикрлайдиган, кўнгли ва қўли очиқ, дунёга ҳавас кўзи билан боқадиган, бир сўзли, сохтачилик, хушомадгўйликдан нафратланадиган ва фақат самимиятни қадрлайдиган инсон бўлганини сочимга оқоралаганда, ҳаёт, оила ташвишлари бошимга тушгандагина англаб етдим. Олти болани катта қилиб, ўқитиб, ўйлаб дорулбақога кетган отажоним-а. Ўтганларнинг охирати обод бўлсин, илоҳим, қолганларнинг умри, ризқи, бахту тахти зиёда бўлсин.

Буларни ёзаётганимнинг сабаби Сайди амаким нафақат менинг яқин қариндошим ва устозим, балки мени дийдорига тўймаган (дадам Ҳиндистонда ишлаб юрган вақтимда вафот этганлар), бош фарзанд сифатида тобутини елкамда кўтариб сўнгги манзилга кузата олмаган падари бузрукворим, қиблагўҳимнинг кўзи, отам ўрнидаги ота ҳамдир.

1977 йили Самарқанд вилояти Пайариқ туманидаги 7-ўрта мактабнинг олтинчи синфида ўқиб юрган кезларим. Ўша пайтларда мактабдан 30—40 чоғли ўқувчини тўплаб автобусда республикамизнинг тарихий шаҳар-

қалбига икки-уч кунлик саёҳатга олиб чиқиш анъанаси бор эди. Бир сафар Фарғонага бордик. Саёҳатдан қайтиб келганимиздан сўнг туманимизнинг "Коммунизм байроғи" газетасида шу ҳақдаги "Мароқли ўтди" сарлавҳали хабарим имзоим билан босилиб чиқди. Ўшанда қандай курсанд бўлганимни таърифлашим мушкул. Биринчи хабар-мақоласи газетада босилиб чиққан касбдошларимнинг қандайлигини яхши ҳис этишади.

Ўн-ўн беш кундан сўнг Сайди амаким Тошкентдан келганида ҳаяжон билан ўша газетани қўлларида тутқаздим. "Ие, Шухратжон, журналист бўлмоқчимисан? Қандай яхши, э "молодец". Одам бўламан, десанг яхши ўқигин болам", деганлари ҳали-ҳамон қулоғим остида жаранглаб туради. Бу гап мен учун сира бузиб бўлмас қонун-қоида сингари ҳам идрокимга муҳрланиб қолган эди. Шунинг натижаси бўлса ажаб эмас - мактабни олтин медаль билан тамомлашга муваффақ бўлдим.

Дилимдан мустаҳкам ўрин олган ўша ҳавас мени Тошкентга етаклаб келди. Ҳозирги Ўзбекистон Миллий университетининг Журналистика факультетида ўқиб, амаким ўғитлари, йўл-йўриқлари остида таҳсил олдим. Беш йил давомида "ёмон баҳо олиб, Сайди амакимни юзларини ерга қаратиб қўймаслигим керак", деган ўй ва масъулият доимо ҳаёлимда, ичимда турар эди.

Шундан буён бугунги кунга қадар касбим билан, журналистикага ҳавас уйғотган устоз амаким билан биргача, ҳамнафасман. Олий таҳсилни тамомлаганимдан сўнг "Яхши журналист бўламан десанг катта қозонда қайнагин", деб маслаҳат берганлари ҳам эсимда. Ёшлик чоғларимда "Олим бўлмасанг ҳам, одам бўл!", деган мақолни ҳам тез-тез эслатиб турардилар. Шу ўринда Шайх Хованди Тахур Нақшбандийлик тариқатининг пири комили Хожа Аҳрор Валий ҳазратларига "Мулла бўлма, шайх бўлма, сўфий бўлма — мусулмон бўл", деб насиҳат қилгани ёдимга тушади.

Тақдир тақозоси билан касб йўлим "Қишлоқ ҳақиқати" (ҳозирги "Қишлоқ ҳаёти"), "Халқ сўзи" сингари нуфузли газеталар таҳририятларига, Ўзбекистон

Миллий ахборот агентлигига туташди. (Орада қисқа муддат республика телевидениесида, собиқ "Меҳнат" газетасида ҳам ишладим). Мана ўн етти йилдирки, Ташқи ишлар вазирлиги ҳузуридаги "Жаҳон" ахборот агентлигидаман. Нимагаки эришган бўлсам, уларда амакимнинг хизматлари катта, чунки устозим кўрсатган йўл-йўриқдан, панду насиҳатларидан четга чиқмадим, худо хоҳласа, чиқмайман ҳам.

Ўзим ҳақимда бироз кўпроқ ёзиб юборганимнинг сабаби, ишонинг, нокамтарлик ёки манманликдан эмас, балки бировдан кам, бировдан зиёд бўлмасин, шу кунларга етганим шукронасини ва бунда амакимнинг ўрни жуда катта эканлигини таъкидлаш холос. Агентлигимиз, вазирлигимиз томонидан ишонч билдирилгани боис мамлакатимизнинг Деҳлидаги элчихонасида салкам уч йил, Берлиндаги элчихонада қарийб тўрт йил ишлашга муяссар бўлдим. Сайди амаким тарбиясисиз бунга эришолмасдим, деган фикрда собитман.

Умуман, амаким ҳақида кўп гапириш, ёзиш мумкин. Сайди Умиров таниқли олим, сермахсул ижодкор, меҳрибон мураббий бўлишлари баробарида яхши инсон ҳамдир. У кишининг камтарлигини жуда кўп кишилар эътироф этганига кўп бор гувоҳ бўлар эканман, ҳамиша ўзим учун тегишли хулосаларни чиқаришга ҳаракат қилганман. Масалан, ўзим ишлайдиган ахборот маҳкамасида агентлигимиз директори — таниқли журналист ва дипломат, устоз ҳамкасбим Аброр ака Ғуломов, таниқли фото рассом Анвар Илёсов ва бошқалар Сайди амакимни "Устоз яхши юрибдиларми, бардам-бақувватмилар", деб тез-тез сўраб туришади. Ҳатто бир куни агентлигимизда ҳисобчи бўлиб яқинда иш бошлаган Нурилла Эшматов (таниқли журналист Қурбон Эшматовнинг укаси) менга "Кеча акам билан кўришиб, сиз билан бирга ишлаётганимни айтгандим, амакинги Сайди Умиров ҳақида жуда тўлқинланиб, илиқ фикрларни айтдилар", деди. Бундай гапларни, ҳол-аҳвол сўрашларни эшитганимда ҳар сафар қалбимда фахр-ифтихор туйғуларини туяман.

Амаким суҳбатларида, ижод намуналарида "яхшиликшунос" деган сўзни кўп ишлатган. Аслида бу ташбеҳ амакимнинг сиймосига ҳам куйиб қўйгандек ярашади. Бунга аса ҳаётий мисоллар жуда кўп, десам асло муболага бўлмайди...

Мурғак опа-укалар, яъни Марувса аммам, Сайди амаким ва дадам раҳматли жуда ёшликларида отадан етим қолишган — марҳум бобом Ўмир Ҳайдаров иккинчи жаҳон урушида шаҳид бўлган. Йигирма бир ёшида бева қолган бувим — раҳматли Ойсулув энам бутун умрини уч боласига бағишлаган. Раҳматли домламиз, донишманд олим Файбулла ас-Салом таъриф берганидек, бувижоним колхозда ишлаб, пахта териб, "уч фарзандини кипригининг устида катта қилган". Бувимнинг укаси, иккинчи жаҳон уруши ногирони, бағри кенг инсон Ортиқбой Болиев жиянларига том маънода оталик қилган — уларнинг илм олишидан тортиб то уйли-жойли бўлишига қадар, ҳаммасига ўзи бош-қош бўлган. У ҳазрати инсон номига муносиб ҳаёт кечиргани, етимларнинг бошини силагани учун ҳам умрининг охиригача барча фарзандлари, қариндош-уруғлар ва дўсту биродарларининг ардоғидан, самимий ҳурмати ва эҳтиромидан баҳраманд бўлди, деб ўйлайман. "Унинг муборак Рамазон ойида вафот этганида ҳам бир ҳикмат бор", дейди яна кўнглим. Сайди амаким ўзига, опаси ва укасига оталик қилган тоғасини ҳамиша чексиз ҳурмат қилганини кўпчилик яхши билади. Шунинг учун бўлса керак, тоғасининг деярли барча фарзандлари ўқимишли мутахассис бўлиб етишишларига раҳнамолик, мураббийлик қилди. Ундан ташқари, тоғасининг яқин дўсти, ажойиб ва бағри кенг инсон Алибой Халиловга, Муҳаммад Мамараҳимов, Исоқ Ҳамидов, Мамадилло Тоғаев ва бошқа қавму қариндошларимизга нисбатан ҳеч қачон ўзининг ҳурмат-эҳтиромини, қўлидан келган кўмагини аямаганига шоҳидман.

Юқорида Сайди амакимга ҳавас қилишимни қайд этган эдим. Бу бежиз эмас. Чунки амаким ҳамма нарсага улгуради. Рости, қандай вақт топади, қандай улгуради,

деб кўп ажабланишимни яширмайман. Университетда талабаларга дарс бериш, мунтазам илмий, публицистик, таҳлилий ва бошқа жанрлардаги мақолалар ёзиш, қилиш, замондошлар, янги чиққан китоблар ҳақида ёзиш, бир неча кунлаб ижодий сафарларга бориш, телевидение ва радиодаги чиқишлар, "айтилган жойга бор, айтилмаган жойда нима бор", деганларидек, эрталабги ошларни қолдирмаслик ва ҳоказо. Яна спортни, кун вақтни "еб қўядиган" шахмат ўйнашни ҳам канда қилмайдилар. Буларнинг ҳаммасига ҳайратланмай, ҳанас қилмай бўладими ахир?

Яна бир муҳим жиҳат: Сайди амаким ҳаётдан завқ олишга ҳам вақт топадилар. У киши давранинг гули, десам устозни билганларнинг ҳаммаси бу фикрга қўнғилишига шубҳам йўқ. Нега завқ олмасин, ахир Ойлар янгамдек вафодор рафиқаси, Гулчеҳра опамдек олимпиада кизи. Ҳайитмурод поччамдай меҳрибон куёви, Абдувоҳиджондек хушхулқ ўғли, Зулфиядек оқила ва саришта келини, бир-биридан ширин, қўша-қўша невараяю чеваралар ёнида бўлса... Бир инсон учун бундан ҳам катта саодат, бундан ҳам катта бахт борми?

Мана бугун Сайди амаким қутлуғ саксон ёшни қаршилаш арафасида турибди. Бизларнинг бахтимизга саксондан ошиб, тўқсон билан тўқнашиб, юз ёш билан юзлашишларини Яратган эгамдан тилаб қоламан.

САЙДИ УМИРОВНИНГ ИСТИҚЛОЛ ЙИЛЛАРИДА ЧИҚҚАН КИТОБЛАРИ, ГАЗЕТА, ЖУРНАЛ, ТЎПЛАМЛАРДА БОСИЛГАН ИЛМИЙ, ПУБЛИЦИСТИК МАҚОЛА, ТАҚРИЗ, ОЧЕРК, ЭССЕ, СУҲБАТЛАРИ РЎЙХАТИ

КИТОБЛАРИ

Солланиб оқётган дарё (Ғайбуллоҳ ас-Салом портретига чизгилар). "Фан", 1994. 3,5 б.т.

Толибнома (ҳаммуаллиф Ғ.Саломов). "Шарқ", 1996, 1997. 8 б.т.

Зиёбахш умр саҳифалари (ҳаммуаллиф Б. Дўстқороев). "Ўзбекистон миллий кутубхонаси", 2006. 7 б.т.

Дорилфунунлар тақдиримда. "Шарқ", 2008. 18 б.т.

Маънавият мулкига саяҳат. "Ўзбекистон", 2013. 12 б.т.

Сеҳрли ва меҳрли сўз. "Бодомзор-инвест", 2017. 26 б.т.

КИТОБ, ТЎПЛАМЛАР ТУЗУВЧИСИ

Яхшидан қолган боғ (Тузувчилар акад. Ж. Мусаев, доц. С. Умиров). "Ўқитувчи", 2001. 8 б.т.

Ғайбуллоҳ ас-Салом замондошлари хотирасида (Тузувчилар С.Умиров, Т.Эшбек).Т., 2002. 12 б.т.

Ҳаёт фалсафаси — яхшилик (академик Оқил Салимов 75 ёшда). (Тузувчилар: С.Қодиров, С.Умиров ва бошқалар). ТАЙИ, 2005. 11 б.т.

Истиқлол даври ОАВ: ютуқ, истиқбол ва муаммолар (тўплам). Т., 2010. 12 б.т.

Асил Рашидов сафдошлари, замондошлари нигоҳида (Тузувчи С.Умиров). "Ўқитувчи", 2011. 12 б.т.

Сайид Ризо Ализода абадияти (Тузувчи С. Умиров). "Шарқ", 2017. 12 б.т.

КИТОБ, ТЎПЛАМЛАРГА МУҲАРРИР, ТАҚРИЗЧИ

Публицистичность творчества Э.Колдуэлла (Автор В.Рахимова, рецензент С.Умиров), Т.,1993.

Мустақиллик масъулияти (Муаллиф Сарвар Қолларов, тақризчи С.Умиров). Т.,ТАЙИ, 2004.

Оммавий ахборот воситаларини ривожлантиришнинг демократик андозалари (Муаллиф Х.Дўстмуҳаммад, тақризчи С.Умиров). "Ўзбекистон", 2005.

Эзгуликка чоғлан, одамзод! (Муаллиф Файбуллоҳ Салом, тақризчи С.Умиров). "Шарқ", 1997.

Взаимодействие как источник обогащения национальной литературы (Сборник, один из рецензентов С.Умиров). "Академия", 2007.

Қирқ бешинчи бекат (Муаллиф А. Мелибоев, тақризчи С. Умиров). Т.,2008.

Абдулла Қаҳҳор — шахс ва ижодкор (Тақризчилардан бири С. Умиров). "Тамаддун", 2013.

Ахборот — мўъжиза, жозиба, фалсафа (муаллиф Х.Дўстмуҳаммад, тақризчилардан бири С.Умиров). "Янги аср авлоди", 2013.

ГАЗЕТАЛАРДА ЧОП ЭТИЛГАН ИЛМИЙ МАҚОЛА, ТАҚРИЗЛАР

Сўз айтгани келар дунёга инсон (Машраб Бобоев 50 ёшда). "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" ("ЎзАС"), 1992. 15 сентябрь.

Жасорат (Бегали Қосимов ҳақида). "ЎзАС", 1992. 10 октябр.

Солланиб оқаётган дарё (Ф. Саломов ҳақида). "Халқ сўзи", 1994. 8 январ.

Даҳолар тақдири ибратдир. "Халқ сўзи", 1994. 18 январ.

Салоҳият (Академик Т. Жўраев ҳақида, ҳаммуаллиф Ф.Саломов). "Ўзбекистон овози", 1994. 25 октябр.

Олим бўлсанг — олам сеники. "Туркистон", 1995. 5 апрел.

Журналист кадрларга эҳтиёж катта. "Кўзгу", 1995.

19 июн.

Дард, оташ меваси (Ёш шоир Фахриддин Содик ҳақида). "Туркистон", 1995. 28 октябр.

Бир шингил хотира (Академик В. Абдуллаев ҳақида). "Маърифат", 1997. 14 май.

Қалам заҳмати. "Ишонч", 1997. 1 сентябр.

Сиз Фафурнинг ўзи ҳақида ёзинг... "Ёзувчи", 1998. июн.

Беғубор туйғулар (шоир Зиёдулла Нурматов ҳақида). "Ёзувчи", 1998. 26 август.

Дорул Ализода. "ЎзАС", 1998. 25 март.

Маҳорат мударриси. "Маърифат", 1998. 11 март.

Истиқлол ва матбуот. "Хуррият", 1998. 26 август.

Асл наслшунос (Академик Ж. Мусаев ҳақида). "Мулкдор", 1998. 4 декабр.

Алп одим-ла "Алпомиш" юрт кезаётир. "Хуррият", 1998. 8—14 декабр.

Ҳалоллик бозори қайдадир?. "Фидокор", 1999. 18 август.

Чингизнинг асл таржимони (ҳаммуаллиф Ф. Саломов) "Хуррият", 2000. 25 феврал.

Сардафтардаги сарҳисоб (О.Шарафиддинов китоби-га тақриз). "Ўзбекистон овози", 2001. 16 август.

14 тилни билган донишманд (ҳаммуаллиф Б. Дўстқораев). "Маърифат", 2002. 26 феврал.

Қўмсанг (Машраб Бобоев хотираси). "Ёзувчи", 2003. 8 август.

Яшаш, яратиш, яхшилиқ санъати (Академик О. Салимов ҳақида). "Маърифат", 2003. 2 октябр.

"Бобурнома", "Бобурийнома". "Ўзбекистон овози", 2004. 14 феврал.

Улуғимсан, шоирим (Муҳаммад Юсуф 50 йиллиги-га). "ЎзАС", 2004, 7 май.

Яхшидир аччиқ ҳақиқат. "ЎзАС", 2004. 28 май.

Ўзбекнинг Чингиз оғаси. "Ўзбекистон овози", 2004. 14 сентябр.

Ковчег Чингиза Айтматова. "Труд", 24 сентябрь 2004.

Беором умр сардафтари (ҳаммуаллиф Б.Дўстқораев). "Қишлоқ ҳаёти", 2004. 9 октябр.

28 июн.

Султонсаидова С., Махамадалиев Х. Оқимга айланган устоз. 2008. 28 июн.

Келдиёрова Г. Дорилфунунлар тақдиримда. "Матрифат", 2008. 16 июл.

Ризаева М. Устознинг янги китоби. "Қибрай садоси", 2008. 19 июл.

Сатторов М. Олим кўзи, адиб ҳиссиёти билан. "Матрифат", 2008. 1 октябр.

Насирова Б. Писатель — это мужество и смелость. "Новости Кашкадарьи", 10 января 2009.

Рауф Рахим. Инсон мавжли дарёга ўхшар. "Тулистон", 2008. 4 сен.

Т. Эшбек. Публицист олимнинг кенг олами. "Моҳият", 2008. 28 ноябр.

Назаров Б. Сардорлардан бири. "Китоб дунёси", 2014.

Ўлжабоев У. Қаҳҳорнинг назарига тушган йигит (Сайди Умиров портретига чизгилар). "Сирдарё ҳақиқати", 2013. 16—19 октябр.

Мелибоев А. "Ўйновчи-тренер. "Китоб дунёси", 2015. 15 июн.

Набиев Ф., Абдуллаева Я. Илм ва ижод фидойиси. "Садо", 2015. 16 июн.

Эслатма: Сайди Умировнинг Истиқлолгача эълон қилган материаллари А.Нурматов ва Г.Келдиёрованинг "Олим, мураббий, публицист" китоб библиографиясида (Абу матбуот консалтинг, 2008.) келтирилган.

Истиқлол йилларида радио, телевидениеда 150 дан ортиқ суҳбати эшиттирилди, кўрсатилди.

МУНДАРИЖА

ДЕБОЧА	3
<i>Биринчи фасл. МУРАББИЙ МЕҲРИ</i>	5
Улуғ ёшли йигит	8
Тажрибали педагог	10
Шодланиб меҳнат қилаётган устоз	11
Дарси мулоқотга айланадиган домла	12
Ҳамон ўрганишидан ҳайратдаман	14
Тақдирни белгилаган тавсия	15
Дарс жойидан репортаж	16
<i>Иккинчи фасл. ОЛИМНИНГ ИЛМГА</i>	21
ДАЪВАТИ	23
Олимнинг публицистик триадаси	30
Мазмундор умр	32
Улуғлар назарига тушган олим	41
Кенг кўламли ижодкор	41
<i>Учинчи фасл. ЁЗИШНИ ЁЗИБ</i>	46
ЎРГАТАЁТГАН ОЛИМ	48
Ибрат сабоқлари	50
Ёш журналистлар учун намуна	51
Ўйновчи-мураббий	57
Бошқанинг ютуғидан қувонадиган инсон	59
Публицистика оҳанги	64
Сарлавҳа синоати	64
<i>Тўртинчи фасл. СПОРТСЕВАР, МЕҲРИ</i>	67
ИНСОН	70
Футболнинг ҳақиқий шайдоси	71
Спортнинг жонкуяр ташкилотчиси	72
Шахмат тахтаси — ҳужум майдони	73
Шахматга садоқат	74
Оққўнгил инсон	75
Қиблагохимнинг кўзи — отам ўрнидаги отам	81
Иловалар	81

2022

Тузувчи Ҳалим Саидов

ЯХШИЛИКШУНОС

Мухаррирлар: Бахтиёр Омон, Нилуфар Намозова
Саҳифаловчи-дизайнер: Сарвиноз Омонова
Мусахҳиҳ: Фаёза Авлаева

Суратларни Абдугани Жума олган.

Китобнинг оригинал макети «TA'LIM-MEDIA» масъулияти
чекланган жамиятининг матбаа бўлимида тайёрланди.

Нашриёт лицензияси АТ № 295. 23.02.2017.
2018 йил 9 январда босишга рухсат этилди.
Қоғоз бичими 84x108 1/32. "TimesUz" гарнитураси.
Офсет босма. Офсет қоғоз. Шартли босма тобоқ 3,5.
Нашр тобоғи 3. Адади 400 нусхада. 1-рақамли буюртма.
Баҳоси келишилган нархда.

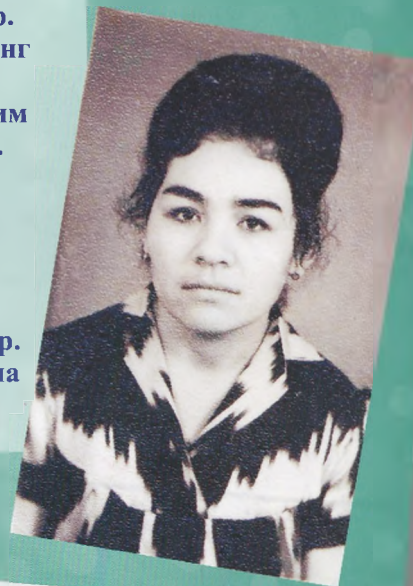
«Avto-nashr» ХК босмахонасида чоп этилди.
Тошкент шаҳри, 8-март кўчаси, 57-уй.

Чоршаъм РЎЗИЕВ

БАҒИШЛОВ

Сайди устоз, мана, саксон ёшдалар,
Айни устоз, комил инсон ёшдалар.
Битта умр бўлса бўлар шунчалик
Яшагулик давра даврон ёшдалар.
Шахмат суриб, копток тешиб, ер чопиб
Ёшлик қони жўшган ўғлон ёшдалар.
Қаҳ-қаҳ отиб кулишларин бир кўринг
Ахир кўплар учун армон ёшдалар.
Илму ҳикмат, ақлу дониш лиммо-лим
Изланишдан толмас туғён ёшдалар.
Қай даврада бўлсалар шу давра гул
Ҳаёт завқин тотган равон ёшдалар.
Ҳавас қилиб ибрат олиб юрайлик
Бизлар учун катта сарбон ёшдалар.
Юзга кириб яйрасинлар дунёда
Ердан юксак, кўнгил осмон ёшдалар.
Чоршаъм битта гапни айтар баралла
Ойлар опам учун полвон ёшдалар.

ЗАВҚ

Сайди Умировга

*Сайди ака дарёга ўхшар,
Гоҳи сокин, гоҳо мавж урган.
Кўзи бола кўзидай яшнар,
О, бу кўзлар неларни кўрган.
Футбол ўйнар болалар билан,
Маърузани шеър каби айтар.
Бомдод чоғи чиқиб уйдан,
Хуфтондан сўнг изига қайтар.
Саксон ёши, саксон баҳори
Гуллаб ётар яхши ниятдан.*

*Керак бўлса самимиятга
Дарс берар у самимиятдан.
Саксон қиши, саксонта кузи
Юрагидан олган андоза.
Табиатан бу одам ўзи
Табиатнинг ўзидай тоза.
Гоҳ ибодат, гоҳида ўлан,
Завқ-шавқига йўқдир ниҳоя.
Кўнглидаги болалик билан
У ҳаётни қилар ҳимоя.*

Эшқобил ШУКУР